

KRITIIKIN SISUKSISSA

Jari Järvelän trilogia kriitikkojen silmin

Kirsi Järvelä

Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Kirjallisuus

Huhtikuu 2011

JYVASKYLAN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Kirsi Järvelä	
Työn nimi – Title Kritiikin sisuksissa Jari Järvelän trilogia kriitikkojen silmin	
Oppiaine – Subject Kirjallisuus	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Huhtikuu 2011	Sivumäärä – Number of pages 87 ja kaksi liitettä
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mistä ja mitä kriitikot kirjoittavat, kun he kirjoittavat kritiikkiä. Tutkimuksessa etsittiin Jari Järvelän trilogian, <i>Veden paino</i>, <i>Pieni taivas</i> ja <i>Kansallismaisema</i>, kritiikeistä toistuvia asiasisältöjä, jotka ovat kriitikoiden mielipiteitä ja tuntemuksia teoksista. Asiasisällöt nousivat aineistosta, 68 kritiikistä, tiukan aineistopohjaisen lähiluvun ja diskurssianalyysin avulla. Tulosten asiasisällöt esiintyvät vähintään kolmasosassa kritiikeistä.</p> <p>Asiasisältöjä löytyi aineistosta 16, ja ne jakautuivat selvästi kolmeen eri pääryhmään. Ensimmäinen ryhmä koostuu asiasisällöistä, jotka ovat kirjallisuustieteen peruskäsitteitä. Toiseen ryhmään sijoituivat kirjoitukset, joissa teokset sijoitettiin kirjalliseen kenttään. Kolmanteen ryhmään päätyivät ne asiasisällöt, joita ei voinut sijoittaa kahteen edellä mainittuun ryhmään. Tällaisia asiasisältöjä ovat muun muassa ajatukset teosten järkyttävyydestä ja hurjuudesta, historiasta, huumorista sekä kielestä.</p> <p>Eniten kriitikot analysoivat teoksia käyttäen kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsitteitä. Kaikki kriitikot määrittivät teosten kirjallisuuden lajia, tapahtumapaikkaa sekä sitä, mistä teos kertoo. Käsitteet, mistä kukin teos kertoo, olivat kaikkien kriitikkojen kirjoittamista asiasisällöistä moniäänisimpiä ja runsaimpia. Lähes kaikki kriitikot kirjoittivat henkilökuvauksesta. Kirjoituksissa korostui päähenkilön tai -henkilöiden luonnehdinta. Kerronnasta kirjoitti yli puolet trilogian kritikoista. Juonen ja tarinan analysoinnista kirjoitettiin huomattavasti vähemmän.</p> <p>Kriitikot sijoittivat teoksia kirjalliseen kenttään esittämällä kirjailijan aiempaa tuotantoa, arvottamalla koko teosta tai vertaamalla teoksia muuhun kirjallisuuteen. Kirjailijan aiemmasta tuotannosta esitettiin tavallisesti vain edellinen teos. Yli puolet trilogian kritikoista arvotti romaaneja kokonaisina teoksina. Trilogian keskimmäistä osaa arvotettiin vain positiivisesti, aloitus- ja päätösteosta arvotti vain muutama kriitikko negatiivisävytteisesti. Reilu kolmannes kritikoista vertasi trilogiaa muuhun kirjallisuuteen.</p> <p>Trilogian järkyttävyyden ja hurjuuden kommentointi väheni teos teokselta. Peräti kaikki <i>Veden painon</i> kriitikot kirjoittivat teoksen järkyttävyydestä tai hurjuudesta. <i>Kansallismaiseman</i> hurjuutta kommentoi kuitenkin enää vain kolme kriitikkoa. Trilogia sijoittuu maamme historian vuosien 1919–1938. Kahden ensimmäisen teoksen historiakirjoituksissa toistuivat kehumiset, huomautukset, kirjailijan taustatyöhön perehtyneisyys sekä teoksen linkittymiset nykyaikaan. Jälkimmäisen teoksen kommentoinnit liittyivät kirjailijan tapaan kirjoittaa valtavirrasta poikkeavaa historiaa. Vaikka teoksia pidettiin rankkoina, lähes puolet kritikoista toi esiin myös teosten huumorin. Aloitus- ja päätösteosten kriitikot yhdistivät usein nämä kaksi asiaa samassa lauseessa. Teosten kielestä kirjoitti lähes puolet kritikoista.</p>	
Asiasanat – Keywords kritiikki, lukija, reseptiotutkimus, diskurssianalyysi	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	3
2.1 Mitä kritiikki on?	3
2.2 Teksti, lukija ja konkretisaatiot	7
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	13
3.1 Tutkimusaineisto	13
3.2 Tutkimusongelmat	14
3.3 Diskurssianalyysin määrittelyä	15
3.4 Diskurssianalyysi tässä tutkimuksessa	16
4 KIRJALLISUUDEN TUTKIMUKSEN PERUSKÄSITEDISKURSSIT	21
4.1 Kirjallisuuden lajin määrittelyä	21
4.2 Mistä teos kertoo	23
4.3 Tapahtumapaikka ja -aika	28
4.4 Henkilökuvaus	29
4.5 Kerronta	39
4.6 Juonen ja tarinan analysointi	42
4.7 Vertauskuvat, allegoria ja symbolit	43
5 KIRJALLISEEN KENTTÄÄN SIJOITTAMISDISKURSSIT	46
5.1 Kirjailijan aiemman tuotannon esittäminen	46
5.2 Koko teoksen arvottaminen	49
5.3 Muuhun kirjallisuuteen vertaaminen	52

6 TRILOGIASTA NOUSSEET MUUT DISKURSSIT	57
6.1 Teoksen järkyttävyys ja hurjuus	57
6.2 Historia	60
6.3 Huumori	64
6.4 Kieli	67
6.5 Mielenkiinto ja viihtyminen	70
7 PÄÄTÄNTÖ	73
LÄHTEET	76
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Vuoden 2007 kirjallisuuden valtionpalkinnon sai kirjailija Jari Järvelä romaani-trilogiastaan *Veden paino* (2001), *Pieni taivas* (2004) ja *Kansallismaisema* (2006). Tutkimuksessani selvitän, mitä kriitikot kirjoittivat lukijoilleen Jari Järvelän trilogian osista. Aineistoni koostuu 68 kritiikistä, jotka ilmestyivät kaikki ennen valtionpalkinnon jakoa. Tarkastelen tutkimuksessa koko aineistoa diskurssianalyysin avulla.

Miten päädyin tällaiseen aiheeseen? Olen vuodesta 1995 asti lukenut kritiikkejä kirjailijan puolisona. Tästä näkökulmasta katsottuna kritiikit saavat uuden merkityksen luettavana tekstinä. Ne eivät ole enää niin toisarvoisia lehtikirjoituksia kuin aiemmin, sillä olen itse saanut elää keskellä luomisprosessia joskus jopa useita vuosia. Tekstistä olen kuullut monenlaista niin suunnitelma- kuin toteutusvaiheessa. Lopulta, yleensä helmikuun loppuvaiheella, pääsen lukemaan syksyllä ilmestyvää tuotosta paperiversiona todetakseni, että minähän tiesin tästä yllättävän paljon. Paperiversioon tehdään yleensä vielä muutoksia. Koen, että tässä vaiheessa minullakin on sanani sanottavana. Tämän jälkeen kirjan syntyä julkiseksi saa odottaa puolisen vuotta. Samalla ulkopuolisen lukijan palautetta joutuu odottamaan yhtä kauan. Palaute, jonka kirjailija saa, on lähes pääsääntöisesti kriitikon kritiikissä, tavallinen suomalainen vaikenee. Kriitikot löysivät trilogian, lukijat eivät. Kirjailija itse arvioi, että kirjoja myytiin ilmestymisaikanaan yhteensä alle 7000 kappaletta.

Kritiikki itsessään on alkanut kiinnostaa minua. Miten ulkopuolinen lukija tekstin kokee? Kokemuksen täytyy olla erilainen kun ei ole ollut näkemässä, kokemassa saati tekemässä työprosessia. Koska ihmiset kokevat samat asiat arkielämässä hyvin erilaisina, on luonnollista, että taiteessakin asiat koetaan erilaisina. Millaisia eri tulkintoja sama teksti luo? Kun samasta teoksesta kirjoitettuja

kritiikkejä on saanut lukea useita, alkaa jossakin vaiheessa miettiä, mitkä ovat ne asiat, jotka moni kriitikko tuo esiin. Tämä tutkimus antaa minulle mahdollisuuden pohtia omia kritiikkiin liittyviä kysymyksiä systemaattisemmin ja pitkäjänteisemmin kuin koskaan aiemmin.

Kotimaisessa kirjallisuudessa on kritiikkiä tutkittu yllättävän vähän. Reseptiotutkimus, joka perinteisesti on käyttänyt kritiikkejä tutkimusaineistona, ei ole aina ongelmitta taipunut kritiikkien tutkimiseen. Viime vuosien laajin reseptio-teoreettinen kritiikkejä koskeva tutkimus on Leeni Tiirakarin (1997) *Taistelevat lukumallit*, jossa tutkitaan Minna Canthin teosten vastaanottoa. Myös Olli Jalosen (2006) tutkimus kirjoittamisen assosiaatiosta sivuaa kritiikin tutkimusta. Muutamassa pro gradu -tutkielmassa on tutkittu kritiikkiä, mutta muutoin tutkimus on jäänyt melko lailla marginaaliin.

Selvitän tässä tutkimuksessa, miten kriitikot tulkitsevat ja arvottavat trilogian eri osia. Koska aineistoni koostuu kritiikeistä, aloitan työni esittämällä, mitä kritiikki näinä päivinä on. Opetustyössä olen saanut empiirisesti toistuvasti kokea, että sama teksti tai kirja tuottaa hyvin erilaisia käsityksiä luetusta. Mikään teksti ei ole oppilaillani tuottanut vain yhtä tulkintaa. Lukijalla, tässä tutkimuksessa siis kriitikolla, täytyy olla oma osuutensa varsinaisessa lukemistapahtumassa. Luvussa 2.2 esitänkin käsityksiä, jotka antavat eri näkökulmia lukemistapahtumasta. Tutkimuksen toteuttaminen -jaksossa kerron tarkemmin tutkimusaineistostani, tutkimusongelmistani ja diskurssianalyysistä, jonka avulla aineistoani käsittelen.

2 TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Mitä kritiikki on?

Kritiikkien kohdalla korostuu usein niiden julkinen arvottamistehtävä. Teosten luokittelu hyviin tai huonoihin ei ole kuitenkaan kritiikkien ainoa tehtävä. Markku Huotari (1980, 12) esittää, että kirjallisuuskritiikki on kaunokirjallisuuden kuvaamista, tulkitsemista ja arvottamista. Se on eräänlaista julkista lukemista, koska se täyttää myös joukkoviestinnän määritelmän ehdot: se on samansisältöisen viestin lähettämistä samanaikaisesti rajaamattomalle vastaanotajakunnalle. Kritiikillä on välittävä tekijä tuotanto- ja vastaanotto-prosessissa, jossa sen tehtävä on sijoittaa teos johonkin arvojärjestelmään. Markku Ihosenkin (1998, 4) mielestä sanomalehdessä julkaistava kritiikki on lukijoille suunnattua teoksen erittelyä, tulkintaa ja arvottamista. Hän kirjoittaa, että kritiikeissä painottuu sana, punnittu puhe. Kritiikin pitää olla harkittua sanankäyttöä taiteesta, arvostelun kohteesta. Olennaista on, millaisia käsityksiä taiteesta, sen arvosta ja tehtävistä kritiikki tuottaa, opettaa ja ylläpitää.

Yrjö Varpion (1982, 91) mukaan kritiikin eräs tehtävä on informoida ja suositella taidetuotteita lukijalle tai varoittaa niistä. Kritiikki voi hänen mielestään myös varmentaa tai korjata lukijan aikaisempaa vaikutelmaa teoksesta. Eaton (1994, 136) esittää, että kritiikki voi saada lukijansa huomaamaan teoksesta sellaisiakin piirteitä, joita hän ei ehkä itse olisi huomannut. Kemppainen (1996) puolestaan luottaa, että hyvä kritiikki voi antaa lukijalleen uusia näkökulmia teoksen tulkintaan. Kritiikin informaatio voi siis auttaa lukijaa lukemisen valintavaiheesta aina lukukokemuksen jälkeisiin pohdintoihin saakka.

Koskela (1998, 7) luonnehtii kriitikon työtä seuraavasti:

Päivälehteen tarkoitetussa arvostelussa kriitikon on muutamien osuvin luonnehdinnoin annettava perustiedot arvostelemastaan teoksesta. Hänen on myös mahdollisimman tiiviisti mutta täsmällisesti asetettava teos jonkinlaisiin kehyksiin – esimerkiksi suhteutettava se kirjailijan aiempaan tuotantoon, lajin traditioon tai vielä laueammin kirjallisuuden nykytilanteeseen. Liika viisaus ei ole suotavaa – selkeä, havainnollinen ja helposti ymmärrettävä ilmaisu sen sijaan on.

Kriitikolta odotetaan kirjallista ja kielellistä asiantuntijuutta. Hänen oletetaan osaavan sijoittaa teokset aina aiemmin lukemaansa sekä kirjoittavan tiiviisti ja selkeästi. Selkokari (2010, 11) kirjoittaa, että teosta koskevassa julkisessa keskustelussa markkinointi valtaa suurimman osan mediatilasta. Vallitsevaa tulkintaa kyseenalaistavat näkökulmat ovat hänen mielestään tarpeen. Kriitikin tehtävä on olla vastapaino kauppiaiden laatimille lupauksille teoksen laadusta, arvosta ja merkityksestä. Myös Vuoren (2010) mielestä kritiikeissä taiteen sisällöt saavat parhaimmillaan riippumattoman, taiteilijan brändäystaidoista sekä taidelaitoksen markkinointibudjetista irti olevan, läpinäkyvän käsittelyn. Kriitikki on julkinen reaktio taiteilijan lähettämään viestiin, joka parhaimmillaan voi kasvaa kahta puheenvuoroa – teosta ja sen yksittäistä vastaanottoa – laajemmaksi keskusteluksi nimenomaan aiheista ja sisällöistä.

Kriitikon työn objektiivisuuden ja subjektiivisuuden suhteita pohditaan toistuvasti. Niemen (1991, 145) mielestä objektiivisinkin kriitikko on sidoksissa omaan aikaansa, sen arvoihin ja asenteisiin. Pirjo Vaittinen (1985, 128–129) esittääkin, että kritiikki on luovan subjektin lukemis- ja tulkitsemistoimintaa. Siinä näkyvät hänen odotuksensa ja motivaationsa, elämäntilanteensa sekä maailmankatsomuksensa. Kemppaisen (1996) mielestä kritiikki palvelee nykyisin ensi sijassa lukijoita. Se tuo esiin uusia kirjoja ja kirjailijoita lausumalla niistä yhden asiantuntijan mielipiteen.

Jan Blomstedt (1984) kertoo, että kriitikkona hän on kiitollinen lukijoista, jotka näkevät kriitikon vain yhden tietyn näkökulman edustajana, jonka näkökulmaa voi ja tulee epäillä. Blomstedt näkee tekstin samoin kuin Roland Barthes (1967, 118–122) ”moniulotteisena avaruutena”, jonka merkitykseen kirjailijalla, kriitikolla eikä kellekään muullakaan ole yksinoikeutta. Blomstedtin mielestä kriitikko on julkinen kokeilija, joka kokeilee teksteihin erilaisia lukutapoja ja perspektiivejä. Minkäänlaista yleispätevyyttä kriitikon lukutavoille ei voi vaatia. Salovaaran (1979, 170) mielestä kriitikon työ on eräänlaista ”laillistettua väärässä olemista”. Suna Vuori (2010) esittää, että kriitikon auktoriteetista ja valistuneisuudesta päättää lopulta kritiikkejä lukeva yhteisö. Mikäli kriitikko ei nauti yhteisön luottamusta, hänen kritiikeillään ei ole suurta arvoa. Toisaalta on ymmärrettävä, ettei kriitikko myöskään voi saavuttaa kaikkien lukijoidensa luottamusta.

Kriitikin objektiivisuuden ja subjektiivisuuden pohdinnat johtunevat osittain myös sen julkaisukanavasta. Kritiikit ilmestyvät uutisjuttujen kanssa samassa lehdessä. Uutinen esitetään muodossa, jossa toimittaja salaa osallisuutensa juttuun. Asiat esitetään yleensä muille tapahtuneiksi kuin toimittajalle itselleen, tekstissä on voimakas objektiivisuuden vaatimus. Arvostelussa on päinvastoin. Kriitikon tehtävä on kirjoittaa oma käsityksensä luetusta kirjasta. Hän voi esittää mielipiteitään minämuotoisin ilmauksin. Suhola, Turunen ja Varis (2005, 111) esittävätkin, että kritiikki kulttuurisivuilla on analyttinen mielipidekirjoitus.

Lasse Koskelan (1998, 7) mukaan 1980-luvun puolivälistä alkaen kirjallisuusinstituutio on muuttunut paljon. Perinteinen kirjallisuusarvostelu on menettänyt merkitystään ja rinnalle on noussut muita mielipidevaikuttajia sekä monenkirjavaa journalistista kirjoittelua kirjallisuudesta. Kriitikon tulisikin olla entistä tietoisempi siitä tilanteesta, jossa hän toimii. Hänellä tulisi olla teoreettista tie-

tämystä ja näkemystä sekä kyky ilmaista itseään. Kirjallisuudesta kirjoittaessaan kriitikko myös ottaa kantaa siihen tapaan, jolla maailmaa hahmotetaan. Ihonen (1998) on myös sitä mieltä, ettei kriitikolta enää odoteta pelkkää arviointia, vaan häntä koskevat samat journalistiset odotukset kuin sanomalehden muitakin toimittajia. Kulttuuriosaston juttujen tulee olla ajankohtaisia ja suurta yleisöä kiinnostavia.

Kulttuuriosaston kriitikit kilpailevat lukijan huomiosta samalla tavalla kuin lehden muutkin jutut. Kriitikko ei voi pitää varmana, että sen minkä hän lehteen kirjoittaa, myös luetaan. Joka päivä pitää herättää lukijoiden kiinnostus. Siinä mielessä kulttuurijournalismi ei eroa toimituksen muista töistä. Kriitikon työssä vaaditaan taidetta koskevaa asiantuntijuutta sekä journalististen taitojen hallintaa. (Huotari 2000.) Vuori (2010) on huolestunut siitä, että yhä useampi tiedotusväline on alkanut kierrättää ja vähentää kritiikkejään. Hän on huolissaan siitä, mihin kritiikin kaventuminen johtaa. Vuori miettii, syntyykö enää missään taiteen ja kulttuurin edes summittaisesti kattavaa läpileikkausta, johon lehtien kulttuuriosastoilla on ennen pyritty ja jota vasten taide-elämää seuraavat ovat peilanneet omia käsityksiään. Tarvetta tällaiseen läpileikkaukseen nykyisessä jäsentymättömässä ja pieniin osakulttuureihin hajoavassa ajassamme hänen mielestään on enemmän kuin koskaan aiemmin.

Tiirakarin (1997, 18) mukaan kritiikkejä on pidetty vastaanoton tutkimuksissa reseptiodokumentteina, jotka ovat syntyneet, kun lukija on kirjannut reseptioprosessissa syntyneen lukukokemuksensa eli konkretisaationsa. Kritiikin kautta voidaan lähestyä reseptiota, mutta mielestäni samalla on kuitenkin muistettava, ettei se ole identtinen reseption kanssa. Kriitikoiden tuottamat tekstit ovat jäsennettyjä tekstejä teoksesta. Koko reseptionsa, kaunokirjallisen vastaanottotapahtumansa, kirjoa kriitikko tuskin kritiikkiinsä kirjoittaa. Hän pyrkii ottamaan huomioon lukijansa ja toisaalta annetun tehtävän, jolloin jotakin reseptiosta jää

väistämättä tekstistä pois. Vesa Heikkisen (1999, 60) mielestä sanomalehdissä tekstilaji onkin toimittajalle eräänlainen toimintaohje. Se on vakiintunut tapa kielellistää tietyt asiat tietyillä tavoilla. Toimittaja kirjoittaa eri tavoin, kun tehtävänä on kirjoittaa uutinen, haastattelu tai reportaasi. Kritiikki on omanlaisensa tekstilaji. Vuori (2010) kirjoittaa: ”Kritiikki on laji, jonka analyysi ja argumentointi hyötyy pituudesta. Se on journalismia, joka edellyttää kirjoittajaltaan vastuuta ja näkemyksellisyyttä, julkaisijaltaan sivistystä ja perspektiiviä ja joskus myös lukijalta keskimääräistä enemmän aikaa ja vaivannäköä.”

Kritiikkiä voidaan pitää eräänlaisena lukemistapahtuman lopputuotoksena. Koko prosessi on alkanut kirjan lukemisesta. Seuraavaksi onkin syytä tarkastella, mitä kirjan ja lukijan kohtaamisessa eli lukemisessa tapahtuu.

2.2 Teksti, lukija ja konkretisaatiot

Useat lukijatutkimukset esittävät, että lukeminen on interaktiivista ja kaksisuuntaista toimintaa, joissa molemmat osapuolet tarvitsevat toisiaan. Voidaan ajatella, että teokset mustine merkkeineen paperilla ovat kyllä objekteja, mutta ne voivat muuttua esteettisiksi, kirjallisiksi teoksiksi vasta lukemisen avulla (Koskela & Rojola 1997, 101).

Kirjallisuustieteen lukemisen käsityksissä näiden kahden osapuolen, tekstin ja lukijan, painotussuhteet ovat vaihdelleet. Toiset teoriat nostavat ääripäässään tekstin kaiken merkityksen lähteeksi ja näkevät lukijan vain passiivisena ennalta määrättyjen merkitysrakenteiden vastaanottajana. Toiset ääripään teoriat antavat lukijoille puolestaan kaiken vallan, jolloin tekstien rooli on olla vain lukijoiden sätkynukkeja, joista lukija voi lukea mitä haluaa. (Lehtonen 1996, 152.) Akselin ääripäiden välille löytyy lukemattomia teorioita lukemisesta. Esittelen

seuraavaksi muutamia lukijatutkimuksen antamia näkökulmia lähestyä lukemistapahtumaa kuvaavaa akselia, jonka ääripäissä ovat täydellinen auktoriteettius joko lukijalla tai tekstillä. Esimerkkiteoriat sijoittuvat tälle akselille, eivät kuitenkaan sen ääripäihin. Huomionarvoista on se, että näkökulmia lukemistapahtumaan on useita. Jokaisen yksittäisen teorian arvo on siinä, että se tuo lukemisen kokonaiskäsitteeseen jonkin uuden näkökulman lisää.

Reseptiotutkija Iserin mielestä lukemistapahtumassa on keskeistä lukijan ja tekstin vuorovaikutus. Merkitys syntyy tekstin ja lukijan vuorovaikutuksesta. Teksti sisältää hänen mielestään lukuohjeita, joita seuratessaan lukija pistää teoksen syntyprosessin liikkeeseen. Iser ajattelee, että lukijan reaktio tekstiin ei ole satunnaista, vaan teksti synnyttää ja ohjaa reaktiota. Teksti ei kuitenkaan anna lukijalleen täydellisiä lukuohjeita, vaan se sisältää aukkoja. Iserin mielestä juuri aukot pitävät lukijan näkökulman jatkuvassa liikkeessä. Ne voivat tämän takia myös ohjata lukijaa tuottamaan kokonaiskuvaa teoksesta. (Iser 1978, 35–37, 216.) Iseria on kritisoitu siitä, että hän päätyy korostamaan teorioillaan liikaa tekstin auktoriteettia. Hänen katsotaan ajattelevan, että lukijan on konstruoitava teksti niin, että siitä tulee sisäisesti johdonmukainen. Tällöin lukijan rooliksi jää tekstin merkkien ja vihjeiden tunnollinen noudattaminen. Iserin käsityksiä lukemistapahtumasta on pidetty myös problemaattisina, jos lukija haluaa lukea valikoiden tai suorastaan annetun tekstin vastaisesti. (Eagleton 1991, 95; Alanko 2003, 225–227.)

Toinen reseptioteoreetikko Hans Robert Jauss lähestyy lukemista odotushorisontti-käsitteen avulla. Odotushorisontti-käsite tarkoittaa lukijan tapaa lukea kaunokirjallisia tekstejä erilaisista odotuksista käsin, jotka vaihtelevat lukija-kohtaisesti. Lukija alkaa Jaussin mielestä lukea tekstiä tietyin odotuksin, jotka muodostuvat kolmesta eri tekijästä: 1. lukijalle tutusta kirjallisuuden lajinormista, 2. aikaisemmin luetuista samaa aikakautta edustavista teksteistä ja niiden

suhteista luettavan tekstin kesken ja 3. fiktion ja todellisen oppositiosta. (Jauss 1983, 201–204.) Jaussin mukaan lukija siis suhteuttaa uuden kaunokirjallisen tekstin tai teoksen aina aikaisemmin lukemaansa. Toisaalta uusi teksti aina aktivoi vanhan odotushorisontin ja voi tehdä sille muutoksia.

Monet tutkijat ovat kritisoineet Jaussin lukijakäsitettä liian yksipuoliseksi. Heidän mielestään Jaussin lukija on arveluttavan lähellä kirjallisesti fikstua eliittilukijaa. He kritisoivat myös Jaussin kirjan arvottamiseen liittyviä ajatuksia, joissa yhdentekevät ja huonot teokset sopivat lukijan odotushorisonttiin vaivatta ja sitä mitenkään muuttamatta. (Koskela & Rojola 2000, 111.)

Stanley Fishin teoria lähestyy akselimme sitä päätä, jossa lukijalla on paljon valtaa lukemistapahtumassa. Stanley Fishin mielestä mitään tekstiä ei ole edes olemassa ilman lukijaa. Fish kirjoittaa: "Meanings are the property neither of fixed and stable texts nor of free and independent readers but of interpretive communities that are responsible both for the shape of a reader's activities and for the texts those activities produce" (Fish 1980, 322). Lukija ei siis hänen mielestään kuitenkaan ole vapaa ja riippumaton muodostamaan tulkintaa, vaan hän on lukijana aina osa yhteisöä. Tekstissäkään ei ole mitään kiinteää ja pysyvää, vaan tekstin merkitykset muodostuvat tulkintayhteisön tulkinnoista. Fishin mielestä lukijoiden tuottamat samankaltaiset tulkinnatkaan eivät selity tekstistä itsestään, vaan lukijoita yhdistävistä tulkintastrategioista. Strategiat ovat käytössä lukemisen aikana ja muodostavat sen, mitä luetaan. Tulkintastrategiat ovat Fishin mukaan opittuja. Ne ovat sosiaalisesti ja konventionaalisesti rakentuneita ja niitä ohjaavat erilaiset yhteiskunnalliset instituutiot, esimerkiksi yliopisto akateemisena instituutiona. (Stanley Fish 1980, 167–168, 331–332.)

Koskimaa (1998, 35–37) toteaa, että kirjallisuustieteessäkin on tietyt yhtenäisesti hyväksytyt tavat tulkita kaunokirjallisuutta. Hänen mielestään kirjallisuuden-

tutkijat eivät edes pidä mielekkäänä esimerkiksi narratologisten peruskäsitteiden kyseenalaistamista. Fishin tulkintayhteisön käsitettä on Koskimaan mielestään käytetty puhuttaessa yhteisistä tulkintaa määrittävistä normeista sekä tietyistä ihmisryhmistä, jotka jakavat nämä normit. Koskimaa pitää mahdollisena, että esimerkiksi yhtäläisen koulutuksen ja sosiaalisen taustan omaavat ihmiset voivat saada melko samankaltaisen käsityksen tekstin rakenteesta ja merkityksestä. Tällaisessa tapauksessa on mahdollista konstruoida teoksen tyypillistä tulkintaa. Eagleton (1991, 104) on kritisoinut Fishin teoriaa siitä, ettei se huomioi, että saman instituution sisällä voidaan kamppailla eri tulkintastrategioista.

Terry Eagleton on kuvannut lukijan ja tekstin vuorovaikutusta puolestaan seuraavasti:

Vaikka tuskin huomaamme sitä, me rakennamme koko ajan tekstin merkitystä koskevia hypoteeseja. Lukija yhdistelee implisiittisesti asioita toisiinsa, täyttää aukkoja, tekee päätelmiä ja testaa arvauksia, ja tämä merkitsee nojautumista yleisesti hyväksytyyn, lausumattomaan tietoon maailmasta, ja erityisesti kirjallisiin konventioihin. Itse teksti ei ole muuta kuin lukijalle tarjottu johtolankojen sarja, joka kutsuu konstruoimaan kielellistä materiaalia merkitykseksi.

(Eagleton 1991, 91.)

Eagletonin vuorovaikutuskuvausta lukiessaan ei voi olla miettimättä sitä, että lukija harvoin kohtaa tilanteen, jossa hänellä ei olisi minkäänlaista lukemista ohjaavaa etukäteistietoa. Toiset puhuvat intertekstuaalisuudesta, toiset kuten Anna Makkonen (1995, 186) toteavat vain, että kaikki lukeminen on tietyllä tapaa uudelleen lukemista.

Juha Rikama (2000, 74) haluaa antaa oikeutta sekä lukijalle että tekstille kuvaamalla lukemistapahtumaa orkesterin esityksenä. Lukija ei ole musiikkiesityksen kuuntelija vaan kapellimestari, jonka orkesterina ovat oma maailmankokemus ja kulttuuriset resurssit. Lukijan tuotoksena on tulkinta eli reseptiopuhe. Teks-

tin status esityksessä säilyy. Teksti säätelee nuotteina tulkintaa, vaikkei määritäkään sitä yksiselitteisesti.

Mikko Lehtonen haluaa korostaa, että teksteillä, konteksteilla ja lukijoilla on suhde. Kun merkitystä tarkastellaan, kaikilla edellä mainituilla on jokin osuus merkitysten muodostumisessa. Lehtonen (1996, 153–154) esittää, että tekstejä olisi parasta ajatella matkalaisina, jotka kerran on lähetetty liikkeelle ja jotka voivat kohdata mitä erilaisimpia konteksteja kulkiessaan. Eri konteksteissa ne näyttäytyvät mitä moninaisimmissa hahmoissa. Tekstit eivät siis mitenkään voi olla valmiita tai lukkoonlyötyjä, sillä ne saavat selvästikin merkityksensä vuorovaikutuksessa kontekstien kanssa. Lehtosen mielestä myöskään lukija ei milloinkaan kohtaa vain lukemaansa tekstiä, vaan kanssakäymisessä on läsnä myös joukko muita tekstejä ja muita tekijöitä.

Akselimme lukija–teksti, jolla lukemistapahtumaa lähestyimme, on jo näiden teorioiden aikana muuttunut useamman osapuolen toiminnaksi. Lukija ei olekaan akselilla välttämättä yksin. Sinne voi sijoittaa koko hänen kokemusmaailmansa. Toisaalta tekstikään ei ole välttämättä enää akselilla yksin. Hyvin erilaisten tekstien voidaan ajatella käyvän dialogia keskenään.

Kun lukemistapahtuma on osoittautunut hyvin moniselitteiseksi ja monitulkin-
taiseksi tapahtumaksi, on hyvin luonnollista, että kriitikkojen kritiikit, konkreti-
saatiot, ovat keskenään hyvin erilaisia. Konkretisaatioiden keskinäisiä eroja tut-
kineet reseptiotutkijat selittävät eroavuuksia lähinnä tarkastelemalla lukijaa. Jan
Mukařovskýn (1974, 45–48) mielestä yksilölliset konkretisaatiot ovat monin ta-
voin sidoksissa lukijan sosiokulttuuriseen ja kaunokirjalliseen taustaan. Urpo
Kovalan (1994, 33) mielestä konkretisaatioiden erot eri lukijoilla johtuvat lukijan
hallitsemista yleisistä kulttuurisista puhetavoista ja diskursseista.

Mielenkiintoista on, että konkretisaatioiden on myös havaittu olevan tiettyinä ajankohtana yhdensuuntaisia. Kullakin ajalla vaikuttaa olevan sille luonteenomainen tulkintatapa, johon yksilölliset tulkintaerot järjestyvät. (Saarinen 1982, 27.) Jaussin (1983, 204–208) mukaan teoksia luetaan aina jonkinlaisen aikaansa sidotun odotushorisontin kontekstista. Myös teosten tulkinnat ovat siis aikaansa sidottuja.

Kriitikko esittää lukukokemuksensa julkisesti, mutta loppujen lopuksi hän on vain yksi lukija. Tässä tutkimuksessa yksittäinen kriitikko on lukija, joka sijoittuu lukija–teksti-akselille johonkin kohtaan. Se, mihin kohtaan hän sijoittuu, ei ole oleellista. Oleellista on ymmärtää, että kriitikot voivat ja saavat olla hyvinkin erilaisia lukijoita. He ovat yksilöitä. Jokaisella heistä on oma kokemusmaailmansa, joka vaikuttanee tulkinnoissa. Toisaalta heitä yhdistää hyvin moni asia. Kimmo Jokinen (1988, 12–18) on tutkinut suomalaisia arvostelijoita. Tutkimuksessa kävi ilmi, että suurin osa arvostelijoista asui Etelä-Suomen suurimmissa kaupungeissa. Valtaosa heistä teki kriitikon työtä muun työn ohessa. Arvostelijat olivat korkeasti koulutettuja, peräti 2/3 heistä oli suorittanut loppututkinnon humanistisissa tieteissä. Koulutusta kriitikon ammattiin arvostelijoista oli saanut noin puolet.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kriitikoiden tulkintoja ja arvottamisia Järvelän trilogiasta. Kriitikoiden yhteistuotoksista voi alkaa hahmotella ainakin heidän ammattikuntansa näkökulmasta annettua aikalaisvastaanottoa Järvelän trilogian teoksille. Kiinnostavaa on selvittää, mihin asioihin he kiinnittävät teoksissa huomiota ja miten he asiaa esittävät.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni koostuu Jari Järvelän trilogian *Veden paino*, *Pieni taivas* ja *Kansallismaisema* kritiikeistä. Kritiikkejä on yhteensä 68 kappaletta, ja ne ovat kaikki suomenkielisiä. *Veden painon* ja *Pienen taivaan* kritiikeistä osa on saatu WSOY:n leikepalvelusta, osa on kerätty aikanaan itse lehdistä. Trilogian viimeinen osa ilmestyi Tammen kustantamana. *Kansallismaiseman* kritiikeistä osa saatiin Tammen leikearkistosta, osa kerättiin lehdistä itse. Aineisto on esitetty primäärilähteissä teoskohtaisesti tekijänsä mukaan. Liitteessä 1 aineisto on esitetty myös niin, että aineisto näkyy lehdittäin, kriitikoittain ja teoksittain yhdessä taulukossa.

Muutaman tekijän kohdalla on kaksi kritiikkiä samasta kirjasta. Tällöin saman kriitikon kritiikit ovat keskenään erilaisia, ja ne on käsitelty aineistossa kahtena eri kritiikkinä. Kritiikit, jotka ovat ilmestyneet kahdessa eri lehdessä, mutta ovat sisällöltään sanasta sanaan samoja, ovat tässä aineistossa vain yksi kritiikki. Tällaisia kritiikkejä on Sirpa Ylösellä *Pienestä taivaasta* ja Kaisa Neimalalla *Kansallismaisemasta*. Primäärilähteissä on esitetty heidän kritiikkinsä molemmat ilmestymislehdet ja ajankohdat. Ylösen kritiikki on otsikoitu eri lehdissä eri lailla. Hänen kohdallaan primäärilähteistä löytyvät myös kritiikin otsikot.

Veden painoa käsitteleviä kritiikkejä on 28 kappaletta. Niistä 19 on ilmestynyt sanomalehdessä ja yhdeksän aikakauslehdessä. *Veden painon* kaikki arvostelut ovat ilmestyneet vuosina 2001–2002.

Pientä taivasta käsitteleviä kritiikkejä on yhteensä 22 kappaletta, joista kolme ilmestyi aikakauslehdessä ja loput 19 kritiikkiä ovat sanomalehtikritiikkejä. *Pienen taivaan* kritiikit ovat ilmestyneet vuosina 2004–2005.

Kansallismaiseman kritiikkejä aineistossa on 18 kappaletta. Niistä vain kaksi on ilmestynyt aikakauslehdessä. Kirjan kritiikit ilmestyivät vuosina 2006–2007.

Aineistoni kirjoittajista naisia on 33 ja miehiä 35. En kuitenkaan kiinnitä tutkimuksessani tietoista huomiota kriitikkojen sukupuoleen tai poliittiseen kantaan. En myöskään tiedä heidän koulutustaustaansa, ikäänsä tai historiaansa kritiikin kirjoittamisessa.

3.2 Tutkimusongelmat

Lähdin tekemään kritiikintutkimusta Jari Järvelän trilogian suomenkielisistä kritiikeistä. Tutkimusasetelmani täsmentyi kaksi kertaa. Ensimmäinen täsmentyminen johtui siitä, etten halunnut analysoida, miten kriitikot kirjoja referoivat tai esittelivät lukijoilleen. Päätin keskittyä vain sellaiseen osaan aineistosta, jossa kriitikot kertovat omia mielipiteitään ja tuntemuksiaan kirjoista. Kun tämäkin aineisto oli hyvin laaja, keskityin vain eniten esiintyvien asioiden lähempään tarkasteluun.

Pyrin tutkimuksellani ensisijaisesti saamaan selville:

- 1) Mitkä asiasisällöt teoksittain nousevat kritiikeissä yleisimmin esille?
- 2) Mitä niissä sanotaan ja miten mielipiteet perustellaan?
- 3) Miten esiin nousseet asiasisällöt kehittyvät tai muuttuvat trilogian edetessä?

3.3 Diskurssianalyysin määrittelyä

Tässä tutkimuksessa aineistoa on tarkasteltu diskurssianalyttisesti. Seuraavaksi määrittelen lyhyesti, mitä diskurssianalyysi on. Diskurssianalyysi on monitie-
teinen tapa tarkastella tekstiä, puhetta tai kielen käyttöä kaikista mahdollisista
näkökulmista. Analyysin kohteena ovat tekstien, puheen, viestien, dialogien ja
keskustelujen maailmat. (Hoikkala 1990, 142.) Diskurssianalyysin lähtökohtana
on näkemys, että kielenkäyttö kuvaa ja merkityksellistää maailmaa, mutta sa-
manaikaisesti se järjestää ja rakentaa, uusintaa ja muuntaa sosiaalista todelli-
suutta. Kielellä merkityksellistetään kohteet, joista puhutaan tai kirjoitetaan.
(Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 18.) Remes (2006, 296) esittää, että diskurssi-
analyysin kanssa synonyymisesti käytettäviä käsitteitä ovat keskustelun ana-
lyysi, kriittinen analyysi sekä väiteanalyysi.

Fairclough'n (1997, 31) mielestä diskurssi-termillä on eri tieteenaloilla erilaisia
käyttötapoja. Hän esittää, että termillä on kaksi eri merkitystä, joista toinen on
vallitseva kielitieteissä ja toinen jälkistrukturalistisessa yhteiskuntateoriassa.
Kielitieteissä diskurssi on sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta, ihmisten
kanssakäymistä todellisissa sosiaalisissa tilanteissa. Jälkistrukturalistisessa yh-
teiskuntateoriassa diskurssi on todellisuuden sosiaalinen konstruktio, tiedon
muoto. Fairclough itse tunnustaa käyttävänsä diskurssi-termiä molemmissa
merkityksissä liittämällä ne yhteen. Arto Jokisen (2000, 111–112) mielestä dis-
kurssianalyysillä on kaksi suuntausta, joista ensimmäinen on diskursiivisten
käytäntöjen tutkimusta. Suuntausta edustavat Suomessa muun muassa sosiaali-
tieteilijät Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. Tämä suuntaus voidaan
yksinkertaistaa vuorovaikutusten tutkimiseksi. Toisessa suuntauksessa dis-
kurssit ymmärretään tekstien kokoelmiksi tai väitteiden joukoksi, jotka raken-
tavat käsittelemiään objekteja. Sekä Fairclough'n että Jokisen mukaan diskurssi

tällöin konstruoi käsittelemiään objekteja ja tätä kautta todellisuutta sekä sisältää tietoa niistä.

Rantanen (1997, 15) esittää, että diskurssit ovat teoreettisia määritelmiä ja konkreettisia kuvauksia, joissa kuvattava kohde representoidaan eli tuotetaan merkitykselliseksi objektiksi ja kuvataan, millainen tuo objekti on. Diskurssit eivät ole maailmassa tai aineistoissa valmiina vaan ne ovat aina tulkintoja. Tulkinnan raakamateriaalia, aineistoa, voi esimerkiksi olla teksti, jota tutkija analysoi ja tulkitsee ja muodostaa runsaasta varannosta ikään kuin ytimekkäämpiä tiivistyksiä. (Jokinen ym. 1993, 28.) Rantasen (1997, 25) mielestä diskurssien lukeminen esiin on abstrahoimista. Tutkija identifioi tekstistä toisiaan tukevia merkityselementtejä, joista muodostuu melko yhtenäinen merkityksellistämisen järjestelmä eli diskurssi. Tärkeimmät elementit tutkija ottaa lähilukuun ja tutkii, mistä ne juontuvat. Tutkija etenee diskurssien kuvauksesta morfologiseen tarkasteluun, tekstin diskursiivisten rakenteiden purkamiseen.

Diskurssianalyysi tekee oikeutta aineiston moniäänisyydelle, värikkyydelle ja ristiriitaisuudelle. Eräs diskurssien tutkijan tehtävä on tehdä ymmärrettäväksi selontekoja, vuorovaikutusta ja puheavaruuksia eli tulkita moniselitteisyyttä. (Suoninen 1993, 49–50; Suoninen 1999, 32–35.)

3.4 Diskurssianalyysi tässä tutkimuksessa

Diskurssin käsite sopii tutkimuksiin, joiden painopiste on ilmiöiden historiallisuuden tarkastelussa, valtasuhteiden analyysissä tai institutionaalisissa sosiaalisissa käytännöissä (Jokinen ym. 1993, 27). Kritiikeissä on mielestäni kyse sekä eräänlaisesta vallasta että institutionalisoituneesta sosiaalisesta käytännöstä, joten koin diskurssianalyttisen otteen luontevaksi tutkimukselleni. Jokisen

(2000, 108–109) mielestä diskurssianalyysi ei muodosta yhtenäistä teoriaa tai metodista käsitteistöä. Sille tyypillisiä piirteitä ovat väljyys, aineistovetoisuus ja omien ideoiden soveltaminen. Rantanen (1997, 21) esittää, että teorioista saa näkökulmia, mutta varsinaisen metodin tutkija joutuu kehittämään itse. Jotta analyysissa voitaisiin huomioida aineiston erityisyys, joutuu tutkija myös määrittelemään oman tutkimuskohteeseensa sopivan käsitteistön.

Fairclough'n (1997, 74) mielestä diskurssianalyysi auttaa kulttuurintutkimusta, jos teoreettisiin näkemyksiin yhdistetään tekstien lähiluku. Tässä tutkimuksessa tutkimusaineiston jokainen virke on lähiluettu. Lähiluku on metodologinen väline, jolla pyritään pääsemään käsiksi diskursseihin, tutkimuksen tuloksiin. Teksteistä identifioidaan merkityselementtejä, joista puolestaan syntyy yhtenäisempiä merkityksellistämisen järjestelmiä.

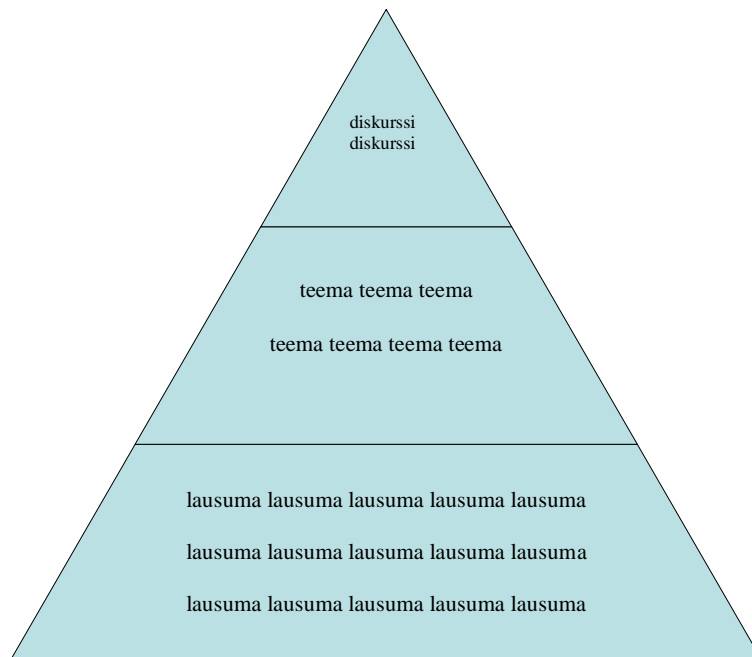
Strauss & Corbin (1990, 63) esittävät, että laadullisessa tutkimuksessa analyysin ensimmäinen vaihe on aineiston käsitteellistäminen. Aineiston käsittelyni alkoi siitä, että aloin lähilukuvaiheessa merkitä virkkeiden kohdalle, mistä niissä puhutaan. Koska yhdessä virkkeessä saatetaan puhua useammastakin asiasta, aloin kutsua virkkeen sisällöllistä asiaa tai asioita käsitteellä *lausuma*. Jokaisesta virkkeestä löytyi yksi tai useampi lausuma. Koska tässä tutkimuksessa tarkastellaan vain lausumia, jotka ovat lukijan reaktioita, analysointia, arvottamista tai tulkintaa lukemastaan, rajasin samalla tässä työvaiheessa kirjaa referoivat lausumat pois.

Lausumat, jotka voitiin niputtaa saman kattokäsitteen alle, yhdistyivät *teemoiksi*. Esimerkiksi kaikki lausumat, jotka jollakin tavalla käsittelevät sisällöllisesti huumoria, ovat *huumoriteemassa*. Teemoja löytyi aineistosta useita kymmeniä. Yhden teeman sisällä on hyvin erilaisia, toisilleen vastakkaisiakin, lausumia. Coffey ja Atkinson (1996, 26) esittävät, että käsitteet luodaan aineistosta käsin

koodaamalla. Tässä tutkimuksessa teemat olivat eräänlaisia koodeja, ja niiden avulla aloin löytää kritiikeissä toistuvia asioita.

Diskurssit ovat tässä tutkimuksessa teemoja, jotka nousevat kritiikeissä useimmin esille. Tämän tutkimuksen diskurssit esiintyvät vähintään 33 prosentissa koko aineistosta. Ne ovat asiasisältöjä, jotka nousevat esiin, jos aineistosta tehdäisiin tiivistyskritiikki. Diskursseista analysoin mitä ja miten kriitikot niistä puhuvat.

Kuvio 1 esittää yksinkertaistettuna aineistonkäsittelyni vaiheita. Työ alkoi virkkeiden lausumien etsimisellä ja tunnistamisella. Sisällöllisesti samaa asiaa käsittelevät lausumat yhdistyivät teemoiksi. Diskurssit ovat työni useimmin toistuvia teemoja, joiden sisältöä tutkin tarkimmin. Kutsun näitä diskursseja tutkimuksessani myös asiasisällöiksi.

KUVIO 1. Diskurssin käsitteet tässä tutkimuksessa

Metodini avulla tekstistä nousi 16 diskurssia, asiasisältöä, jotka esiintyivät vähintään 33 prosentissa aineistosta. Luokittelin nämä asiasisällöt edelleen kolmen pääotsikon alle omiin alalukuihinsa yleisyysjärjestyksessä. Edellä esitetystä järjestyksestä ainoana poikkeuksena on alaluku 4.3, Tapahtumapaikka ja -aika, johon yhdistin kaksi kritiikeistä nousutta eri asiasisältöä. Nämä kaksi asiasisältöä tuntui luontevalta yhdistää samaan alalukuun käsitteellisen läheisyytensä takia. Kaikki muut 15 diskurssia saivat oman alalukunsa. Puolet, tarkemmin sanottuna kahdeksan, aineistosta esiin nousseista asiasisällöistä oli kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsitteitä. Ensimmäisen pääotsikon nimesin näin ollen Kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsiteläiskursseiksi.

Kaikkien kriitikkojen teksteistä löytyviä asiasisältöjä oli vain kolme, ja ne olivat kaikki kirjallisuuden peruskäsitteitä. Kaikissa kritiikeissä määriteltiin jollakin tavalla teosten kirjallisuuslajeja. Edelleen kaikissa esitettiin käsityksiä siitä, mistä teokset kertovat. Kaikki kriitikot kirjoittivat myös teosten tapahtumapaikoista. Aloitan tulososioni näiden asiasisältöjen tarkastelulla.

Mitä muita Kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsiteläiskurssiin nousseita asiasisältöjä kritiikeistä löytyi? Lähes kaikki kriitikot kirjoittivat teosten henkilökuvaudesta. Kerronnasta kirjoitti noin kaksi kolmasosaa kriitikoista. Juonen ja tarinan analysoinnista kirjoitti enää vain kolmannes kaikista kriitikoista. Vertauskuvista, allegorioista ja symboleista kirjoitti hieman alle kolmasosa kriitikoista. Kyseinen diskurssi nousi aineistoon mukaan, koska *Kansallismaiseman* kriitikoista peräti puolet kirjoitti kritiikissään vertauskuvista, allegorioista tai symboleista.

Tulososioni toisen pääluvun nimi on Kirjalliseen kenttään sijoittamiskurssit. Tähän lukuun 5 nousi aineistosta kolme asiasisältöä: kriitikot esittivät kirjailijan

aiempaa tuotantoa, arvottivat koko teoksia sekä vertasivat teoksia muuhun kirjallisuuteen.

Luvussa 6, Trilogiasta nousseet muut diskurssit, esitän kritiikkien sellaisia asiasisältöjä, jotka nousivat teoksista esiin sopimatta kuitenkaan kahden edellä esitetyn pääotsikon alle. Tällaisia aineistosta nousseita asiasisältöjä olivat kirjoitukset teosten järkyttävyydestä ja hurjuudesta, historiasta, huumorista, kielestä sekä mielenkiinnosta ja viihtymisestä. Esitän nämä asiasisällöt tarkemmin omissa alaluvuissaan.

4 KIRJALLISUUDEN TUTKIMUKSEN PERUSKÄSITEDISKURSSIT

4.1 Kirjallisuuden lajin määrittelyä

Kaikki kriitikot määrittelevät trilogian teosten kirjallisuuden lajia. Tosin suurin osa *Veden painon* 28 kriitikosta ilmoittaa vain sen, että arvosteltava teos on romaani. Tämän tiedon yli puolet kriitikoista ilmoittaa heti otsikossa tai kritiikkinsä ensimmäisissä virkkeissä. Mielenkiintoista on se, että vain kahdeksan kriitikkoa haluaa määritellä romaanin lajityyppiä hieman tarkemmin. Tarkemmassa määrittelyssä kriitikot eivät tunnu löytävän kovin selvää ja yhtenäistä linjaa. 28 kriitikosta vain Ahlholmin ja Soikkelin mielestä *Veden paino* on sota-romaani, Soikkelin ja Papinniemen mielestä teos on myös kehityskertomus ja historiallinen romaani. Kaikki muut määrittelyt jäävät yksittäisiksi maininnoiksi.

Yksittäisissä maininnoissa *Veden painoa* luonnehditaan tukkimiesromaaniksi (Knuuti), parhaita perinteitä seurailevaksi suomalaiseksi romaaniksi (Keynäs), suggestiiviseksi romaaniksi (Hakala) sekä juoniromaaniksi (Ahlholm). Papinniemi ja Soikkeli löytävät teoksesta eniten erilaisia lajimääreitä. Jarmo Papinniemi esittää teoksesta kritiikkinsä alussa: ”Monien nykyromaanien tapaan Jari Järvelän *Veden painossa* yhdistyy usea lajityyppi. Se on kehitysromaani ja vaelusromaani, pienin varauksin myös koominen romaani. Ja historiallinen romaani, tietenkin.” Myös Markku Soikkeli aloittaa kritiikkinsä romaanin lajia määrittäen: ”Seikkailuromaani, matkakertomus, historiallinen romaani, kehityskertomus, jopa sotaromaani ja ennen kaikkea työnkuvaus – Jari Järvelän uutukaisessa riittää sivuja ja sävyjä moneen teokseen.” Myöhemmin Soikkeli kuvaa teosta: ”Ennen kaikkea *Veden paino* on mehukas ja käänteissään järkyttävä lukuromaani.” Sekä Päivi Taussi että Helena Miettinen yrittivät luonnehtia romaania hieman tarkemmin. He pohtivat teoksen historiallisuutta ja toteavat,

että vaikka teos sijoittuu historiaan, he eivät kutsuisi sitä historialliseksi romaaniksi. Jälkimmäisen kriitikon mielestä teos on ennemminkin mielentila kuin historiallinen romaani.

Yleisin tapa määritellä *Pienen taivaan* kirjallisuuden lajia on, että kriitikko mainitsee heti kritiikkinsä alussa, että teos on romaani. Lähes kaikissa kritiikeissä käy ilmi, että teos on jatkoa romaanille *Veden paino*. Tämän teoksen kohdalla suhteessa useampi, yhdeksän kriitikkoa 22 kriitikosta, miettii teoksen lajityyppiä tarkemmin. *Pienessä taivaassa* on seikkailuromaanin aineksia viiden kriitikon mielestä. Hannu Marttila esittää seuraavasti: ”Viikkojen pituiseen pakomatkkaan ja piileskelyyn, pakolliseen toimettomuuteenkin Järvelä valaa vanhojen seikkailuromaanien lumoa.” Esa Tolppi ja Sirpa Ylönen nostavat esiin romaanin historiallisuuden. Ylönen kuitenkin kirjoittaa: ”Vaikka kirja on sijoitettu historiallisen tarkasti aikaansa ja paikkaansa, silti se tuntuu samaan aikaan puhuvan tästä päivästä olematta kuitenkaan silmiinpistävästi vertauskuvallinen. Siksi määritelmä ”historiallinen romaani” ei tee kirjalle alkuunkaan oikeutta. Se on niin paljon enemmän.” Markku Soikkeli luokittelee teoksen eräseikkailuksi ja toiminnalliseksi lukuromaaniksi. Juhani Ruotsalo löytää teoksesta seikkailuromaanin lisäksi myös veijaritarinan elkeitä.

Kansallismaisema määriteltiin jokaisessa kritiikissä trilogian päätösosaksi. Kahta kritiikkiä lukuun ottamatta kaikissa esitettiin jollakin tavalla, että kyseessä on romaani. Vain kahdessa kritiikissä luonnehdittiin romaania tarkemmin. Näissä Tuomas Juntusen mielestä teos on kelpo lukuromaani ja Pertti Ehrnroothin mukaan romaani on eräänlainen matkakirja ihmisen mielenmaisemaan. Muita tarkempia luonnehdintoja *Kansallismaisemasta* itsestään ei sen kritiikeissä ollut. Markku Soikkeli oli ainoa, joka pyrki määrittelemään koko trilogian lajityyppiä. Hän kirjoittaa: ”Vuosiin 1919 – 1938 sijoittuvassa tarinassa Järvelä yhdistelee aleksiskivimäistä rosvoromantiikkaa moderniin kehityskertomukseen.”

4.2 Mistä teos kertoo

Kaikki trilogian kriitikot kirjoittavat oman käsityksensä kirjan teemasta tai aiheesta. He siis esittävät ajatuksensa siitä, mistä teos kertoo. Tässä tutkimuksessa kirjan teemaa ja aihetta esittävät ajatukset ovat Mistä teos kertoo -diskurssia.

Veden painon kaikissa kritiikeissä mainittiin uitto tai tukkilaisuus. Hyvin monessa kritiikissä toistuu, että teoksen antama tukkilaiskuva eroaa aiemmin aiheesta luodusta tuotannosta. Tämän lisäksi tukkilaiskuvausta pidetään uskottavana ja asiantuntevana. Lasse Koskela kirjoittaa tukkilaiskuvauksen eroavuudesta: ”Se hyödyntää tukkilaiskuvausten pitkää perinnettä mutta rakentaa kaiken toisin.” Matti Mäkelä toteaa, että ”Kirjailija rikkoo tukkilaismyytin iloisista reippaista tauno paloista”. Kaisa Kurikka on asiassa monisanaisempi ja ilmoittaa: ”Kirjailija laittaa uiton romanttissävyyiset stereotyyppiat ja myytit uusiksi. Hänen romaaninsa tuottaa erilaista kuvaa tukkilaiselämästä. Järvelän romaanin luettuaan tarkastelee tukkilaisromantiikkaakin uusin, ei niin vaaleanpunaisin lasein.” Kyösti Kelhän ja Matti Sauraman kritiikkien siteeraaminen kuvaa hyvin kriitikoiden käsitystä uiton ja tukkilaisuuden uskottavuudesta ja asiantuntevuudesta. Kelhä kirjoittaa, että ”Teksti on mehevää, erittäin asiantuntevaa ja uiton työtapojen kuvauksen osalta tarkkaa ammattimiehen työtä”. Matti Saurama esittää puolestaan, että ”Järvelä on eläytynyt voimakkaasti uittomiehen rankkaan ammattiin ja tutkinut faktat tarkasti”.

Abstraktimpaa tulkintaa siitä, mistä *Veden paino* kertoo, esitettiin 24 kritiikissä. Peräti kymmenen kriitikkoa esitti tässä yhteydessä useamman kuin yhden tulkinnan. Kustannustoimittajana toimiva Samuli Knuuti esitti lyhyessä arvostelussaan: ”Järvelä jonglöreeraa teemojaan taitavasti – ruumiillisen työn hohto ja mielettömyys, auktoriteetiksi kasvamisen vaikeus, lapsuuden loppu – kunnes hurjassa kliimaksissa Miinalanjoki muuttuu veren värjäämäksi Syväksi joeksi.”

Eniten *Veden painon* katsottiin kuvaavan väkivaltaa, sotaa, olemassaolon taistelua tai äärimmäisten olosuhteiden aiheuttamaa epävakautta. Leena Ahlholm kirjoittaa, että ”Se on jännittäväkin juoniromaani, jossa väkivallan mielettömyyden teema kirkastuu loppua kohti”. Anne Puumala tulkitsee: ”Veden paino on kertomus muutoksesta, siirtymisestä normaalista olotilasta odottamattomaan ja takaisin. Se on kertomus kaaoksesta ja turvattomuudesta sekä yrityksistä hallita niitä. Kaaoksena ovat yllättävät olosuhteet; liikaa ei kuitenkaan pidä paljastaa, muutoin tarinasta katoaa hohto.”

Toinen hyvin yleinen tulkinta kirjasta on, että se kertoo nuoren miehen kasvusta. Yli puolet *Veden painon* kriitikoista mainitsi kritiikissään joko sodan/väkivallan tai nuoren miehen kasvun, muutamat heistä mainitsevat nämä molemmat. Esimerkkinä kasvukertomustulkinnoista siteeraan Kaisa Kurikkaa: ”Romaani onkin uiton monenlaisten tapahtumien kuvausten lisäksi kertomus Yrjön persoonallisuuden muuttumisesta.”

Muita *Veden painon* tulkintoja on vaikea niputtaa tietyn otsikon alle. Aarno Palttalaakin toteaa: ”Teemojen hahmottamiseen siinä on aineksia monella tasolla.” Muutamat tulkinnat voi esittää elämän arvaamattomuus -otsikon alla. Palttala esimerkiksi esittää omana mielipiteenään: ”Vaikka se ehkä tuntuukin kuluneelta sanoa, Veden painon näkee helposti elämän kuvana. Se kertoo päämääristä ja väliin tulevista häiriöistä, jotka vain tulevat, vaikka kuinka kaavailisi ja parhaansa tekisi.” Esa Tolpin näkemys kirjasta on: ”Veden paino on tarina yksilön idealismin ja arvaamattoman todellisuuden kohtaamisesta.” Muutamat tulkinnat esiintyvät vain yksittäisissä kritiikeissä. Esimerkiksi Jorma Savikko kirjoittaa: ”Eli kirjan perimmäinen viesti ei juurikaan jätä tulkinnoille varaa: rahan varjoina pahuuden voimat ja raadollinen ihminen väriin katsomatta sanelevat meille maailmanmenon järjettömät tosiasiat.”

Pienen taivaan kritiikeistä peräti kahdeksassatoista esitetään, että teoksessa henkilöt yrittävät rikastua. Usein myös Petsamo mainitaan tässä yhteydessä. Hannu Marttila kirjoittaa Helsingin Sanomissa pikkuotsikossaan: ”Jari Järvelä vie viime romaaninsa päähenkilöt nyt etsimään timantteja vuoden 1929 Petsamosta.” Kahdeksassa kritiikissä esitetään, että teos kertoo myös onnen etsinnästä. Onnen etsinnästä kirjoittaneet kriitikot kirjoittivat aina myös rikastumisyrityksestä. Sirpa Ylönen ja Aarno Palttala ovat hyviä esimerkkejä edellä mainituista kritikoista. Sirpa Ylönen kirjoittaa: ”Ja teema, vaurauden ja siinä sivussa onnellisen elämän etsiminen, se on alati ajankohtainen.” Aarno Palttala esittää kritiikissään: ”Perimmältään on kysymys rikkauksien havittelemista enemmän uuden etsimisestä, vanhaan tympääntymisestä. Ollaan löytöretkellä, jolle ajaa uteliaisuuden ja levottomuuden lisäksi tarkemmin määrittelemätön paremman, aidomman elämän toivo.”

Pienen taivaan kritikoista yhdeksän mainitsee, että teos kertoo myös vedestä ja sen vaaroista. Kriitikot kirjoittavat, että teoksen veteen liittyvät vaarat, uhkat, kamppailut jopa kuolema. Kaisa Kurikka esittää: ”Kuin viime vuosisadan alkupuolen romaaneissa usein, luonto ja eritoten vesi on tässäkin teoksessa vihollinen, jota vastaan ihminen kamppailee selviytyäkseen.” Aarno Palttala kirjoittaa vedestä ja sen vaaroista: ”Vettä on tässäkin Järvelän romaanissa paljon. Se on enimmäkseen arvaamatonta ja vaarallista; ”veden kepeys” ei anna tukea. Tuonelanjoen vedeltä se usein tuntuu. Kun leikki kuolemalla muuttuu todeksi, vesi on armoton.” Arvaamattomuudesta yleensä puhuu muutama muukin kriitikko. He eivät mainitse samassa yhteydessä vettä, vaan pyrkivät kuvailemaan teosta yleisemmin. Esimerkiksi Kaisa Neimala kirjoittaa kritiikissään: ”Jari Järvelän *Pieni taivas* -romaanin keskeiset henkilöt hakevat vuoden 1929 Petsamosta rikkautta. Hakeminen tuottaa kipuumista, luiskahtelua, eksymistä, kahlailua, kolhiutumista, tappelua, kylmää, nälkää, haavoja, uhkaa.” Kriitikoiden mielestä

Pieni taivas ei ole kasvukertomus. Vain Hannu Niklander lähestyy kasvun teemaa. Hän kirjoittaa, että kirjassa ollaan paljon liikkeessä ja että matkan aikana muututaan.

Kansallismaiseman kaikissa kritiikeissä esitetään, että päähenkilö Yrjö Pihlava elättää itseään ja perhettään lyhyillä, sekalaisilla töillä. Seitsemässätoista kritiikissä asia mainitaan hyvin lyhyesti. Matti Mäkelä kirjoittaa Pihlavan eri työpaikoista yksityiskohtaisimmin. *Kansallismaiseman* kahdeksastatoista kritiikosta vain Soikkeli, Viinikainen ja Virkki eivät mainitse Pihlavan ottotyttären sairauden ja ikäviin töihin tarttumisen yhteyttä. Kaikkien muiden kritiikeissä lukijalle esitetään, että ottotytär on kipeä ja rahaa tarvitaan sairaan lapsen hoitoon.

Puolet *Kansallismaiseman* kritiikoista kirjoittaa, että teos kertoo erilaisesta kansallismaisemasta. Kuuden kriitikon mielestä teoksen kansallismaisema eroaa Runebergin tai Topeliuksen antamasta kansallismaisemasta. Kritiikoista Heinonen, Immonen ja Kurikka eivät vertaa teosta suoraan Runebergin tai Topeliuksen antamaan kuvaan Suomesta. Heidänkin esityksensä taustalla molemmat kirjailijat toki ovat, sillä sekä Kurikka että Heinonen mainitsevat, etteivät Järvelän maisemassa armaiset aallot helky tai tähdet johda kotikoivun luo. Kaikki kolme edellä mainittua kriitikkoa lähestyvät asiaa esittämällä, että kirjallisuudella on kaksi eri traditiota, joista toinen on kansallista ja edustavaa. Toisessa traditiossa kirjailijat eivät opeta tai jalosta, vaan he pakottavat osallistumaan Suomessa sattuneihin kohtaloihin. Kaisa Kurikka kirjoittaa: ”Hienoksi romaanin tekee sen esiin tuoma toisenlainen kohtaloiden kuvaus, jota ei kuorruteta kultakoristein. Suomalainen kansallismaisema vaatii yhä sitä toista traditiota, ja sen Järvelä lukijoilleen antaa.” Aarno Palttalakin on tuntemuksissaan lähellä Kurikkaa. Hän kirjoittaa: ”Kansallismaisema on hieno romaani. Siinä on tarkkanäköistä, omaperäistä ja koskettavaa kuvausta ihmisen osasta, tärkeä pala kansallismaisemaa.”

Kolme kriitikkoa nostaa *Kansallismaisemasta* esiin kasvatuskysymykset. Heistä Virkki toteaa lyhyesti: ”Kansallismaiseman yhdeksi teemaksi nousee kasvatustieteet.” Neimala esittää lukijana mielipiteen: ”Pakko on ottaa kantaa, niin kiihkeästi Järvelä opettaa, haastaa väittelyyn kasvatuksen periaatteista ja menetelmistä.”

Pertti Ehrnrooth näkee teoksen eräänlaisena matkakirjana. Hän kirjoittaa: ”Tulipa tuota lukiessani mieleen, että eräänlainen matkakirja on tämä Jari Järvelänkin romaani, retki ihmisen mielenmaisemaan.” Väinö Immonen päätyy pohdiskelemaan kriitikoista eniten sitä, mistä teos kertoo. Hän yhtenä kriitikkona kirjoittaa kirjallisuuden toisesta traditiosta. Hän kirjoittaa kritiikkiinsä: ”Järvelä kirjoittaa siitä, mitä meidän suomalaisten pitäisi ajatella itsestämme. Nythän Suomi on rikas, mutta ei se aina sitä ole ollut. Suomalaisten on pitänyt, ja he ovat siihen tottuneet, selviämään omin avuin maassa, joka ei anna mitään ilmaiseksi.” Edelleen hän jatkaa: ”Peruspulma, Yrjö Pihlava sen tietää, on että mikä on totta ja kuinka voimme erottaa illusorisen todesta, paradoksien maailmassa, jossa nk. objektiivisinkin totuus koostuu kuitenkin todesta ja epätodesta.” Immosta mietityttää edelleen: ” Kuinka kaikki menee? Tutkiessaan moraalisin idealismin ja aineellisten etujen suhteita, Järvelä näyttää päätyvän kenties skeptiseen materialismiin: tarinassa näkyy – ironian keskellä – kuinka aineelliset edut jylläävät yhteiskunnassa kaikkea elämää. Niin hyvässä kuin pahassa.”

Mistä trilogia kriitikoiden mielestä kertoo? Kantokorpi kirjoittaa, että trilogian huolellisesti kuvaama kansallisen yhtenäiskulttuurin tuskallinen synnytyserotus on myös murtumien ja erojen tarinaa. Koko trilogiassa on hänen mielestään kyse myös paikan filosofian miettimisestä, jolloin muistoalbumeiden maantieteelliset kohteet ovatkin ambivalentteja, moniäänisiä paikkoja. Juntunen esittää kritiikissään, että trilogia voidaan hahmottaa Väinö Linnan teoksen vastakirjoitukseksi, vaikka osansa hänen mielestään saavat muutkin kansallismai-

seman ja -identiteetin hahmottelijat. Tolpin mielestä trilogia on historiallisesti opettavainen, mutta ennen kaikkea tarina ihmisen henkilökohtaisista valinnoista ja koettelemuksista. Heinonen ja Ruotsalo rinnastavat Yrjön kehityksen kansakunnan ja sen murroksen kuvaan, kansallinen yhtenäisyyskään ei syntynyt tuskattomasti.

4.3 Tapahtumapaikka ja -aika

Trilogian kaikissa 68 kritiikissä esitetään tapahtumapaikka, tapahtuma-ajasta kirjoitetaan 64 kritiikissä. *Veden painon* tapahtumapaikaksi esitetään Aunus kaikissa kritiikeissä yhtä lukuun ottamatta. Noin puolet kriitikoista määrittelee edelleen, että teoksessa ollaan Venäjällä tai rajan taakse jääneellä alueella. Miinalanjoesta tapahtumapaikkana kirjoittaa 18 kriitikkoa, ja heistä puolet tarkentaa, että kyseinen joki kulkee sekä Venäjän että Suomen puolella.

Muut tapahtumapaikat, jotka *Veden painon* kritiikeissä mainitaan, ovat Pori, Reposaari, Helsinki ja Korkeasaari. Porista tai Reposaaresta on maininta kuudessa kritiikissä, samoin Helsingistä tai Korkeasaaresta. Vaikka yleisimmin todettiin tapahtumapaikoiksi Aunus ja Miinalanjoki, muutamat kriitikot esittivät useita edellä mainituista tapahtumapaikoista. Pasi Hirvonen kirjoitti Karjalaiseen: ”Se on tekijänsä ensimmäinen historiallinen teos, sijoittuu vuoteen 1919, Helsinkiin, Poriin ja ennen kaikkea Karjalaan, Aunukseen ja Miinalanjoelle.”

Pienen tairoaan tapahtumapaikka on kahdenkymmenen kriitikon mielestä Petsamo. Hannu Niklander ja Susanna Seppänen eivät mainitse Petsamoa, mutta esittävät, että tapahtumat liikkuvat koillisessa Lapissa ja Lapin maisemissa. Muutama kriitikko on todennut Petsamon lisäksi tapahtumapaikaksi Paatsjoen. Matkanteosta kohti Petsamoa on kirjoittanut viisi kriitikkoa. Useampia kirjan

tapahtumapaikkoja, kuten esimerkiksi Tampere, Näsijärvi, Paatsjoki, Petsamo, Moskovankylä tai Etelä-Suomi, on mainittu vain kahdessa kritiikissä.

Kansallismaiseman tapahtumapaikkojen esittäminen poikkeaa selvästi aiempien osien tapahtumapaikkojen esittämisestä. *Kansallismaiseman* kaikki 18 kriitikkoa mainitsevat vähintään kaksi tapahtumapaikkaa. Eniten paikoista esiintyvät Maks lahti ja Kongo, molemmat mainitaan 14 kritiikissä. Suursaaresta, Terijoesta sekä Karjalan kannaksesta tai sen metsistä kirjoittaa noin puolet kritikoista. Aarno Palttalan paikanmääritys on oiva esimerkki *Kansallismaiseman* tapahtumapaikkojen esittämisestä. Palttala kirjoittaa: ”Nyt liikutaan Suursaaren, Maks lahden ja Terijoen maisemissa ja vähän muuallakin – ”Kongossa”, joka on tietenkin Suomessa sekin, kesällä 1938, mutta eksoottinen ympäristö kuitenkin.”

Neljässä trilogian 68 kritiikistä ei ilmoiteta tapahtuma-aikaa. Sekä *Veden painossa* että *Pienessä taivaassa* tapahtuma-aika esitettiin yleisimmin vain ilmoittamalla tapahtumavuodet 1919 tai 1929. Toinen yleinen ajan ilmoittamistapa oli lisätä sana kesä vuosiluvun eteen. *Pienen taivaan* kritiikot ilmoittivat tapahtuma-aikaa myös kirjoittamalla, että edellisiin Yrjö Pihlavan tapahtumiin on vuosikymmenen ero. Tällainen edellisen kirjan avulla tapahtunut ajan määrittely puuttui *Kansallismaiseman* kritiikeistä kokonaan. *Kansallismaiseman* tapahtuma-aikojen ilmoittamisessa käytettiin useimmiten ilmaisuja: eletään vuoden 1938 huhtikuusta elokuuhun tai on kesä 1938.

4.4 Henkilökuvaus

Henkilökuvauksesta kirjoittaa lähes jokainen kriitikko. Trilogian 68 kritiikistä 66 kritiikissä löytyy henkilökuvausta. *Veden painon* 28 kritiikosta vain Samuli Knuuti ei analysoinut tai kuvaillut ollenkaan teoksen henkilöitä. Vaikka *Veden*

painossa on paljon erilaisia henkilöahmoja, kritiikkien henkilökuvausdiskurssi keskittyy Yrjö Pihlavaan. Henkilökuvauksesta kirjoittaneista kriitikoista vain kaksi ei analysoi tai luonnehdi Yrjöä. Vähän yli puolet kriitikoista, tarkemmin sanottuna 17 kriitikkoa, pyrkii luonnehtimaan kirjan muitakin henkilöitä. Tällöin kuvaillaan lähes aina kokonaisia ryhmiä, kuten uittoporukkaa tai Aunuksen retkeläisiä, ryhmistä ei nosteta esiin yksittäisiä henkilöitä. Sohvi nousee kirjan henkilöistä useimmin luonnehditukseksi Yrjön jälkeen, tosin hänestäkin kirjoittaa vain kolme kriitikkoa tarkemmin.

Vain muutama kriitikko luonnehti Järvelän henkilökuvausta kohdistamatta sitä yksittäiseen henkilöön tai ryhmään. Puumalan mielestä ”Onnistuneet henkilöahmot höystävät kiinnostavaa tarinaa”. Pajukanta esittää, että ”Näin verevää miljöön ja ihmisten kuvausta ja maailmankuvan pohdiskelua ei ole nähty Väinö Linnan jälkeen”. Aarno Palttala on kriitikoista yleisen henkilökuvausten analyysissään monisanaisin. Hän kirjoittaa: ”Yleistä teemaa tukevat Veden painon havainnolliset henkilökuvat. Ohuilta ne voivat vaikuttaa vain, jos ei malta paneutua tekstin vivahteisiin. Vähemmänkin aikaa tapahtumissa mukana olevat tuntuvat persoonilta ja ovat lihaa ja verta. Ihmisiä on joka lähtöön. Lukijan mielikuviin luokoon tarvittaessa taustoja.”

Kun Yrjö nousee koko henkilökuvausdiskurssissa selvimmin esiin, mitä Yrjöstä sitten kirjoitetaan? Häntä luonnehditaan johtajuuden, nuoruuden ja idealistisuuden, sekä henkilökohtaisen kasvun kautta. Myös Yrjön suhde muihin kirjan henkilöihin mietityttää kriitikoita. Hänen nuoruudestaan, innokkuudestaan sekä idealistisuudestaan ja sinisilmäisyydestään kirjoittaa peräti 17 kriitikkoa. Päivi Taussin mielestä Yrjö on kokematon, lapsellinen, ihanteellinen ja hän haluaa toimia oikein. Kyösti Kelhänkin mielestä Yrjö on idealisti, jolla on suuret luulot itsestään. Kelhän mielestä Yrjö saa maksaa sinisilmäisyydestään kovan hinnan. Yrjön johtajuus mainitaan yhtä usein kuin hänen nuoruutensakin. Joh-

tajuus mainitaan kuitenkin usein ohimennen linkitettynä joko Yrjön nuoruuteen tai hänen ja hänen alaistensa välisten suhteiden kuvailuihin. Anne Puumala kirjoittaa: "Kokematonta ja innokasta työnjohtajaa on vastassa koreilematon tukkiporukka, joka ei ota tärkeilevää johtajaansa vastaan hurraahuudoin." Leila Arpiaisen mielestä Yrjön "Pätemisen uho eristää alaisista". Esa Tolppi toteaa, että "Aluksi Pihlava kamppailee saadakseen jonkinlaisen auktoriteettiaseman alaistensa silmissä". Raija Hakala kirjoittaa, että "Pihlavan herraskainen kurin-pito- ja määräilymentaliteetti ei lyö yksiin metsittyneen miesporukan elämän-mallin kanssa." Kuten jo edellä mainituista esimerkeistä käy ilmi, Yrjön suhde alaisiinsa sekä alaisten suhde Yrjööseen ei ollut kriitikoiden mielestä ongelmatonta. Kaikkiaan puolet *Veden painon* kriitikoista mainitsee tällaisista Yrjön ja uittoporukan välisistä suhteista.

Edelleen puolet kriitikoista mainitsee, että Yrjö kasvaa tai muuttuu kirjan aikana. Muutaman kriitikon mielestä Yrjön muutos näkyy siten, että hänen suhteensa uittoporukkaan lähenee. Useimmat kriitikoista vain toteavat, että hän miehistyy tai kasvaa kirjan tarinan myötä.

Uittoporukkaa ja sotaretkeläisiä luonnehditaan ryhminä, yksittäisiä henkilöluonnehdintoja ei juuri esitetä. Kaksitoista kriitikkoa päätyy kuvailemaan näitä ryhmiä. Uittoporukkaa kuvaillaan sekalaiseksi (Seppänen), rähjäiseksi, monin tavoin vajavaisista ihmisistä koostuvaksi joukkioksi (Papinniemi), surkeaksi (Liski) sekä omatoimiseksi (Säntti). Kaisa Kurikan mielestä "uittoporukka puolestaan toimii pikemmin kuin puhuu, ja välillä sankarillisesti". Aunuksen sotaretkeläiset ovat kriitikoiden mielestä lapsellisia, sokeita, omien rajoitustensa mukaan uskovia (Taussi), punaisten ja valkoisten sotajoukkojen metsäläistyneitä rippeitä (Seppänen) sekä pelokkaita, kaikkea jopa toisiaan räiskiviä koulu-poikia ja heidän luokanopettajiaan (Säntti). Säntin mielestä Aunuksen retkeläiset suuttuivat lisäksi eritoten ja pelkästään siitä, ettei heitä totella.

Ainoa uittoporukkaan kuuluva nainen, Sohvi, esiintyy kolmen naiskriitikon henkilökuvauksissa. Nämä naiskriitikot näkevät Sohvin positiivisena hahmona. Ahlholm kuvailee, että ”Sohvi on varsinainen selviytyjätyyppi, joka elää jalat maassa”. Lisäksi hän esittää, että Sohvista tulee myös elämää puolustava sankari. Arpiaisen mielestä Sohvi ”hallitsee komentajan hommansa kunniakkaasti”. Maria Sääntti pureutuu kritiikissään henkilöihin ja heidän välisiin suhteisiin kriitikoista eniten. Sohvia hän pitää vaikuttajahahmona, jonka puoleen toiset kääntyvät varsinkin silloin, kun on tärkeän päätöksen tai valinnan aika.

Pienen taivaan 22 kriitikosta vain Leila Arpiainen ei kirjoittanut lainkaan teoksen henkilöistä. Tämän teoksen kohdalla lähes kaikki kriitikot luonnehtivat teoksen molempaa kertojaa, Yrjöä sekä Sohvia, joita pidetään myös kirjan päähenkilöinä. Toisin kuin *Veden painon* kritiikeissä puolet kriitikoista luonnehtii tällä kertaa myös teoksen henkilökuvausta kohdistamatta sitä tiettyihin ryhmiin. Myös yksittäisiä henkilöitä tuodaan esiin edellisen teoksen kritiikkejä useammin. Mitä kriitikot kirjoittavat *Pienen taivaan* henkilökuvauksesta? Henkilöt ovat kiinnostavia ja huolellisesti kuvattuja (Neimala), värikkäitä (Tolppi), ja eläviä (Ylönen), Matti Sauraman mielestä peräti ”puistatukseen saakka eläviä”. Virkin mielestä kirjan henkilöt ”ovat jotain muuta kuin poskisuudelmaetiketin hallitsevia small talk -eurooppalaisia.” Palttala kirjoittaa henkilöistä: ”Pieni taivas on täynnä sillä tavalla aidon tuntuiseksi luotuja henkilöitä, että heistä väkisinkin kiinnostuu. Kaikki ovat yksilöitä pikkulapsesta koneita kehittelevään munkkiin saakka – jopa mukana kuljeteltava lehmä. Ei tule aika pitkäksi. Kerrassaan hieno kuvausta.” Raija Hakala esittää, että ”joukossa on päähenkilöiden lisäksi monensorttista originellia pöllinpyörittäjästä kallonkerääjään”. Hakala jatkaa edelleen: ”Paitsi henkilöidensä luonteita Järvelä kuvaa osuvasti myös porukansa sosiaalisia suhteita ja yhteisöllistä käyttäytymistä. Vaikka myötämässä hiertää joskus pahastikin, tiukan paikan tullen kaverista pidetään huolta sa-

nanmukaisesti loppuun asti ja vielä sen ylikin.” Markku Soikkelin mielestä Järvelän kirjojen ihmiset ja heidän tunteensa muuttuvat sitä jalommiksi mitä karrummissa maisemissa he liikkuvat. Juhani Ruotsalon mielestä ”henkilökuviin on sommiteltu paljon erilaisia aineksia, mutta runsaus ei maistu itsetarkoituksesta”. Ruotsalo kirjoittaa edelleen, että ”Henkilöihin on luotu ajankuvaa tiheitä ja satiirisia ulottuvuuksia”.

Yrjöstä kirjoittaa kaikkiaan 20 *Pienen taivaan* kriitikkoa. Heistä jokainen mainitsee jollakin tapaa, että Yrjö yrittää rikastua. Puolet kriitikoista mainitsee lyhyesti Yrjön perheestä tai hänen pojasta Salamasta tai siitä, ettei Yrjö viihdy kotonaan. Yrjön omasta luonteesta kirjoitetaan hyvin erilaisia asioita. Yrjöä kriitikot pitävät vahvana (Mäkelä) ja toisaalta harjateräksen herkkänä (Saurama). Hän on kriitikoiden mielestä haaveilija (Ruotsalo) sekä järkeen uskova haihattelija (Marttila ja Pikkupeura). Yrjö on myös kärtyynen virkamies (Seppänen) sekä häntä riivaa jokin outo töykeys ja kärsimättömyys (Hakala). Seppänen ja Soikkeli pitävät Yrjöä ylimielisenä. Soikkeli kirjoittaa, että ”Varmuus omasta yliveraisuudesta tekee Yrjö Pihlavasta aikakautensa teflon-luonteisen sankarin, joka ei opi mitään kokemastaan, mutta on toisaalta valmis yhtä mielettömiin seikkailuihin kuin aiemmin”. Soikkelin lisäksi Päivi Taussi kirjoittaa kritiikissään, että Yrjö tuntuu unohtavan aiemmin oppimaansa. Kolme kriitikkoa mainitsee Yrjön myös moderniksi, eteenpäin katsovaksi mieheksi. Yrjössä ei teoksen aikana kriitikoiden mielestä tällä kertaa tapahdu suurta muutosta tai kasvua. Vain Neimala ja Ylönen kirjoittavat Yrjön muutoksesta. Neimala kirjoittaa: ”Yrjö on romaanin alkuluvuissa kireä ja ynseä. Erämaassa hän vahvistuu.” Ylönen on sitä mieltä, että ”Yrjö on alkuun sovinnainen ja loppua kohti rempseämpi”.

Sohvista kirjoittaa *Pienen taivaan* 18 kriitikkoa. Kuten Yrjön kuvauksissa hänenkin kohdallaan mainittiin usein vaurauden etsintä. Sohvista kriitikot kirjoittavat pääsääntöisesti positiivisin tai neutraalein sävyin. Kolmasosa Sohvista kirjoitta-

neista kriitikoista kirjoittaa Sohvista hyvin myönteisesti. Ruotsalon mielestä ”Sohvi on rätväkkä nainen kaupungissakin, ja nyt hän osoittaa hämmästyttävää neuvokkuutta ja sitkeyttä”. Päivi Taussin mielestä ”Sohvi on rempseä mutta jumalinen kansannainen. Hänestä on tullut talonrakentaja ja -omistaja, jokinmoinen oikeudenmukaisuutta ja uutteruutta vaaliva rautarouva.” Susanna Seppänen kuvaa Sohvia, että ”Hänestä kasvaa romaanin kiinnostavin henkilö; kiroileva, kerrostaloja rakentava ja ohjaket käsisään pitävä vahva nainen”. Kolmasosa Sohvia luonnehtivista kriitikoista kirjoittaa hänestä hyvin neutraalisti. Neutraalisti Sohvista kirjoittaneet kriitikot mainitsevat yleensä kiinteistön omistamisen ja leskeyden, kuten Juha Virkki omassa kritiikissään. Virkki kirjoittaa, että Sohvi ”on jäänyt leskeksi ja rakennuttaa kerrostaloa Kotkaan”. Muutamat kriitikot pitävät Sohvia miehekkäänä. Kurikan mielestä Sohvissa elää peräti tukkijätkän sielu.

Sohvin ja Yrjön keskinäisen suhteen muuttumisen mainitsee yhdeksän *Pienen taiwaan* kriitikkoa. Toiset puhuvat hyvin vihjaillen, toiset puhuvat romanssista tai rakkaudesta. Hakala kirjoittaa vihjailevasti toisen ihmisen lämpimän kyljen merkityksestä. Hän kommentoi, että ”Sohvista Yrjö Pihlava löytää vertaisensa kumppanin, jolla on samoja kokemuksia kuin hänellä ja siksi tarvittavaa ymmärrystä”. Markku Soikkeli toteaa: ”Ja romanssihan siitä koituu, kun toimeliaat ihmiset törmäävät erämaassa. Yrjön ja Sohvin rakkaus on ääneen lausumatonta, yhteisten tekemisten kautta syntyvää luottamusta, jota kertojien ei tarvitse itse kommentoida.”

Kaikkiaan 19 kriitikkoa mainitsee, että *Pienessä taiwaassa* on samoja henkilöitä, esimerkiksi Yrjö ja Sohvi, kuin *Veden painossa*. Yrjöä ja Sohvia lukuun ottamatta henkilöitä luonnehditaan yllättävän vähän, yleensä vain muutamalla adjektiivilla. *Pienen taiwaan* sivuhenkilöistä useimmin mainitaan Kikero. Hänestä kirjoittaa yhdeksän kriitikkoa, usein yhdessä Daavidin kanssa. Kikerosta kerrotaan

yleensä vain, että hän on edellisestä kirjasta tuttu tukkijätkä. Daavidia luonnehditaan yleisimmin nuorena puolikolttana. Parta nostetaan sivuhenkilöistä esiin seitsemässä kritiikissä. Hänestä kerrotaan useimmiten, että hän on nuori postilentäjä tai vain lentäjä. Kolme kriitikkoa kirjoittaa Parrasta hieman enemmänkin. Kaisa Kurikan mielestä ”Parta, pienkoneen lentäjä, kuuluu teoksen herkullisimmin rakennettuihin hahmoihin”. Juha Virkin mielestä Parta on kiintoisa hahmo, sillä hänestä löytyy modernin ihmisen tunnusmerkkinä pidettyä seksuaalisuutta. Markku Soikkelin käsitys Parrasta poikkeaa edellä mainittujen käsityksistä. Soikkelin mielestä Parta jää ”etäälle minäkertojen, ja siten myös lukijan, tunteista”. Matalenan mainitsee viisi kriitikkoa, mutta hänestä sanotaan vain, että hän on orpo, pieni kolttatyttö.

Kansallismaiseman kritiikkien henkilökuvauksissa keskitytään jälleen päähenkilöön, Yrjöö. Kaikki kriitikot analysoivat häntä. Puolet kriitikoista kirjoittaa lisäksi teoksen henkilökuvauksesta yleensäkin. Sivuhenkilöistä Sohvi jää jälleen taka-alalle, häntä luonnehtii vain neljä kriitikkoa. Matalenasta ja Tikasta kirjoittaa lähes puolet kriitikoista, mutta heitäkin kuvaillaan vain hyvin niukoin adjektiivein.

Yrjö Pihlava on *Kansallismaiseman* kriitikoiden mielestä edelleen ristiriitainen, kompleksinen ihminen. Neljä kriitikkoa mainitsee asian suoraan. Juntusen mielestä ”ihmisenä hän on aina oma ristiriitainen itsensä”. Juntunen perustelee näkemystään sillä, että ”Itsekkäät ja jalot vaikuttimet repivät häntä eri suuntiin, ja hänen elämänsä on jatkuvaa rajankäyntiä sekä konkreettisesti että vertauskuvallisesti”. Kaisa Kurikan mielestä ”Pihlavan hahmon ristiriitaisuus tekee romaanista positiivisesti askarruttavan”. Yrjöä luonnehditaan siviiliajan väepeli-luonteeksi (Soikkeli), tyylyltä vaikuttavaksi mieheksi (Hakala), joka järkeilee omintakeisesti ja on mielellään ilman muuta oikeassa (Palttala). Kantokorven ja Virkin mielestä hänen sosiaaliset taitonsa ovat vähintäänkin puutteelliset. Hä-

nestä kirjoitetaan myös, että hän on tunteeton (Mäkelä), tyytymätön melkein kaikkeen (Kurikka) ja arvaamaton, puuskittain yllättävän ynseä ja tyly persoona (Neimala), jonka suhde lapsiin on karu (Carlson). Toisaalta häntä pidetään sympaattisena (Viinikainen ja Ehrnrooth), turvallisena ja tunteellisena puoliso- ja isänä (Hakala), jonka huolenpito lapsestaan on koskettavaa (Ruotsalo). Ylösen mielestä Yrjöstä ”tulee humaani, ihmiskohtaloita ymmärtävä, elämän kolhima reissutyöläinen”. Kantokorven mielestä ”itsetietoiseen asenteeseen sisältyy sellaista nöyrää sitoutumista, jota lukija on oppinut ihailemaan Yrjön kummallisimpiakin hankkeita seurattuaan”.

Yrjö tunnustetaan hyvin suomalaiseksi hahmoksi. Juha Virkki kirjoittaa: ”Yrjö on perin suomalainen sankari: uppiniskainen ja yksinuottinen periaatteen mies. Hän on suoraan alenevassa polvessa Kullervon ja Jukolan veljesten perillinen.” Pertti Ehrnroothin mielestä Yrjön ilmauksista tulee mieleen Väinö Linnan *Tuntemattoman sotilaan* siteerattuja sanontoja. Immonen ja Kurikka pitävät Yrjöä niskuroivana perusjätkänä. Jorma Heinonen kritiikissään yhdistää suomalaiseen perusjätkän piirteeksi myös sen, että kapinoidaan rikkaita ja rakkaita vastaan. Yrjön kapinoinnista kirjoittavat edelleen Soikkeli, Neimala, Juntunen ja Hakala. Yrjö ei heidän mielestään yksinkertaisesti suostu kuulumaan niihin, jotka tottelevat saamiaan käskyjä, jos ne ovat hänen oikeudentajunsa tai kunniantuntonsa vastaisia. Neimala jopa paljastaa ilahtuvansa, kun Yrjö ei tottelekaan julmaa järjestelmää.

Puolet *Kansallismaiseman* kriitikoista on sitä mieltä, että Yrjön luonteeseen kuuluu jonkinlainen usko, toivo tai luottamus pyrkiä kohti parempaa tulevaisuutta. Kuusi kriitikkoa pitää Yrjöä antisankarina, joka Kantokorven mielestä ”toimii hyvässä uskossa ja suurella innolla, vaikka tulokset ovat aina korkeintaan sinnepäin”. Toisaalta juuri luonteensa takia Yrjön myös uskotaan aina nousevan vaikeuksistaan pystyyn. Kantokorpi, Tuomela, Soikkeli ja Ylönen näkevät Yrjön

myös jonkinlaisena nuoren Suomen kuvana, joka elämänvaiheillaan ja epäonnistumisillaan peilaa maamme historiaa. Edellä mainituista kriitikoista Kantokorpi ja Soikkeli arvostelivat myös *Veden painon*. Jo *Veden painon* kritiikeissä he rinnastivat Yrjön ja nuoren Suomen toisiinsa.

Kansallismaiseman kritiikeistä puolella on yleisiä mainintoja henkilökuvauksesta. Ylösen mielestä teoksen ihmiset paljastavat luontonsa tekojensa kautta. Juntunen ja Carlsonin mukaan henkilöt elävät konkreettista hetkeään, eikä heitä ole esitetty maailmanhistorialle ennalta valittuina uhreina historian kulisseista. Heinonen kirjoittaa, että Järvelä väistää henkilöidensä luotailussa hopeareunaiset pilvet ja Ehrnrooth on sitä mieltä, että henkilöt ovat yhtä eläviä ja liikkuvat kuin taidokkaasti ohjatussa näytelmässä tai elokuvassa. Kantokorpi löytää teoksesta ihmisten väliltä mentaalisia, eettisiä eroja, jotka koskevat perustavia arvoja. Viinikainen vertaa kirjan henkilöitä uittopuihin, joiden kepeys, painavuus, kierous ja tasapaino paljastuvat teoksen koskipaikoissa. Kylkien kolhutkin kertovat Viinikaisen mielestä henkilön omaa historiaa. Virkki toteaa vain, että nyt Yrjö on selvästi pääosassa, ja muut ovat vain sivuhenkilöitä. Ruotsalo kommentoi sivuhenkilöistä, että he ”ovat jälleen värikkäitä, mutta eivät ylen määrin liioiteltuja”.

Sivuhenkilöistä Matalena nousee useimmin esille. Matalenasta kuitenkin kerrotaan lähinnä vain, että hän on ottotytär ja että hän sairastaa vakavaa sairautta, jonka hoito on kallista. Tikkaa luonnehditaan kahdeksassa kritiikissä. Hänestä kirjoitetaan huomattavasti monisanaisemmin kuin Matalenasta, tosin kahdessa kritiikissä hänetkin määritellään muutamalla sanalla komentajaksi ja historianopettajaksi. Mäkelän mielestä Tikka on ”voimisteleva psykopaatti”, Tolpin mielestä tämä esiintyy filosofista arvokkuutta tavoitellen, mutta paljastuu valehtelevaksi tyhjänpuhujaksi. Juntunen vertaa Tikkaa Joseph Conradin *Pimeyden sydämen* Kurtziin kun taas Kantokorpi toteaa, että herrauskoista Tikkaa on toi-

minnallinen roomalaismeininki miellyttänyt aina enemmän kuin kreikkalainen kaiken aikaa kyselevä filosofia. Kurikan mielestä Tikan toiminnan ABC koostuu liikunnasta, hygieniasta sekä mielekkästä työstä, ja tiukka kurinpito on vain väline. Ruotsalon mielestä Tikka on asioita sen kummemmin perustelematon itsevaltainen johtaja. Tikan ihanteena hän pitää yhtenäisen, työteliään ja terveän kansan, jossa jokainen tietää paikkansa ja tyytyy siihen.

Sivuhenkilöistä Sohvia luonnehditaan trilogian viimeisessä osassa yllättävän vähän. Vain neljä kriitikkoa kuvailee Sohvia. Heistäkin vain Mäkelä kirjoittaa Sohvista muutamaa adjektiivia enemmän. Mäkelä pitää Sohvia karkeana ja käytännöllisenä liikeneisena, jolle avioliito on kauppa, sopimukset äyskien tehtyjä, mutta pitäviä. Muut kriitikot kuvailevat Sohvia lähinnä vain uutena Yrjön vaimona, joka on Yrjölle tuttu jo Aunukselta asti.

Trilogian henkilökuvausdiskurssissa korostuu se, että kriitikot kirjoittavat eniten päähenkilöstä tai päähenkilöistä, jotka trilogiassa ovat myös tarinan kertojia. Ilmiö näkyy selvästi Sohvin kuvailuissa. Sohvi saa *Pienessä taivaassa* kertojana ja toisena päähenkilönä yhtä paljon kuvailua osakseen kuin Yrjökkin. Trilogian ensimmäisessä ja viimeisessä osassa Sohvin kuvailut lähes katoavat. Yleensäkin trilogian sivuhenkilöt saavat huomattavasti vähemmän osakseen luonnehdintoja. Henkilöön liitetyt kuvailut ovat myös hyvin samankaltaisia. Samat pari adjektiivia saattavat toistua kritiikistä toiseen. Yleinen henkilökuvausluonnehdinta vaihtelee teoksittain. Tukkilaisjoukon kohtalosta kertovan *Veden painon* kritiikeissä oli yllättävän vähän yleistä henkilökuvauskuvaailua.

4.5 Kerronta

Kuudestakymmenestäkahdeksasta trilogian kriitikosta neljäkymmentäkahdeksan kirjoittaa kerronnasta. *Veden painon* kriitikoista seitsemän ei kirjoita kerronnasta. *Pienen taivaan* kriitikoista neljä ja *Kansallismaiseman* kriitikoista puolet eli yhdeksän ei kirjoita kerronnasta. Kaikkien teosten kerronnan diskurssit jakautuvat melko selkeästi kertojan ja kerronnan kuvailuksi.

Veden painon kertojasta kirjoitti kaksitoista kriitikkoa. Tavallisimmin kriitikot vain yhdistävät Yrjö Pihlavan nimen kertojaan tai esittävät, että teos on Yrjön kerrontaa. Tässä yhteydessä hänet todetaan usein myös nuoreksi tai nuorukaiseksi. Laukkasen mielestä minäkertojalla on itseriittoinen luonne, joka tekee kerronnan paikoin mahtipontiseksi. Päivi Taussin mielestä Pihlava on kirjailijalta mainio ratkaisu kirjan kertojaksi. Taussi kirjoittaa Yrjö Pihlavasta: ”Hän ei selittele eikä kommentoi, hän kertoo kuluva hetkestä, hän ei saa tilaisuutta kuorruttaa tarinaansa ”myöhemmin toki oivalsin että” -vesityksillä”. Seppänen ja Kurikka kirjoittavat arvostavansa kertojaa. Seppänen toteaaakin, että ”Harvoin voi heittäytyä tarinan vietäväksi ilman pienintäkään arvelua kertojan kyvyistä”. Anne Puumala pitää hyvän kaunokirjallisuuden merkinä sitä, ettei kertoja huutele tai alleviivaa, vaan jättää tulkinnat ilmaan. Puumala kirjoittaa, että kertoja kertoo samalla äänenpainolla niin arkiset tapahtumat kuin rajuimmatkin juonenkäänteet. Kriitikon mielestä vaikutelma on harkitun absurdi, jopa mielettömä. Lukijalle ei jätetä näin turvallisuuden illuusiosta rippeitäkään, ja tapahtumien arvottaminen näkyy ainoastaan kertojan puheen tiivistymisenä.

Ville Keynäs ja Markku Soikkeli pohtivat ainoana kriitikkoina kertojan luotettavuutta. He päätyvät molemmat siihen, että Pihlava on epäluotettava kertoja. Soikkeli toteaa, että minäkertoja valehtelee luontevasti. Keynäs kirjoittaa: ”Kirja

on Pihlavan omaa kerrontaa, joka saatetaan taitavalla ristivalotuksella sopivan epäilyttäväksi; kaikki ei ole niin kuin kertoja sen esittää.”

Veden painon kerronnasta yleensä kirjoittaa neljätoista kriitikkoa. Kerrontaa pidetään yksityiskohtiin paneutumisen ja kaiken olennaisen huolehtimisen takia luotettavana (Palttala), vakuuttavana (Seppänen), äärimmilleen pelkistettynä (Papinniemi), elävänä (Savikko) ja fragmentaarisena sekä nopeaksi leikattuna (Vainikkala-Kejonen). Liski löytää kerronnasta keveyttä ja huumoria, Kantonkorven mielestä kerronnassa on dynaamista liikettä yksityiskohtiinkin upot-
tauduttaessa.

Sekä Leena Ahlholm että Marja-Riitta Vainikkala-Kejonen löytävät kerronnasta jännitteitä. Ahlholm löytää jännitteen kevyen, melkein hullun hauskan ja traagisen kerronnan vastakkaisuudesta. Vainikkala-Kejonen kirjoittaa, että tarinassa on jännitettä rankan aiheen ja kepeän kertomatyylin välillä.

Pienessä taivaassa kertojia ovat sekä Yrjö Pihlava että Sohvi Uutela. Tämän toteaa yhdeksän teoksen kriitikkoa. Kertojat nimetään ja todetaan, että he kertovat tarinaa omista näkökulmistaan. Muutamat kriitikot toteavat lisäksi, että kertojat kohtaavat lopulta, jolloin kerrontakin muuttuu. Kertojat ovat Taussin mielestä liioittelevia ja valehtelevia, Neimalan mielestä heillä on jyrkkä huumori ja kyky kuvata luontoa. Soikkeli esittää, että he ovat vaeltaviksi minäkertojiksi sopivia luonteeltaan, sillä he ottavat tehtävänsä vakavasti.

Pienen taivaan kerrontaa kommentoi kuusitoista kriitikkoa. Kerrontaa pidetään erinomaisena (Ylönen), täyteläisenä (Saurama), tiiviinä (Taussi), kronologisena (Ruotsalo) sekä laadukkaana ja tiheäsyisenä (Mäkelä). Kaisa Neimala pitää kerrontaa jalona, vaikka seikkailun tapahtumat ovatkin hänen mielestään paikoin raadollisia. Matti Mäkelä kirjoittaa, että kirjailija kääntää kerronnan silkaksi

kauhuksi kirjaimellisesti keskellä lausetta, ilman että se tuntuu tempulta. Sep-pänen kiinnittää kerronnassa huomiota siihen, että realistisesta taustastaan huo-limatta tarina kerrotaan hänen mielestään merkillisellä, aikaa ja paikkaa vierok-suvalla tavalla. Vainikkala-Kejosen mielestä teoksessa kerronnan rytmi vaihte-lee tunnelman mukaan. Kun tunnelma tiheytyy, hänen mielestään kerrontakin vaihtuu nopeammaksi. Kurikka toteaa kritiikissään, että kertojen sisäisen pu-heen logiikan seuraaminen vaatii lukijalta paljon. Muutamat kriitikot puhuvat kerronnasta mainitsemalla itse kirjailijan. Tolpin mielestä Järvelä osoittaa jäl-leen loistavat kertojanlahjansa. Pikkupeura esittää, että ”Järvelä ei maalaile, hän kertoo tunnelmat niukasti ja muutamalla sanalla”. Virkki ilmoittaa lyhyesti, että ”Jari Järvelän kerronta on yhä väkevää”.

Kansallismaiseman kritiikeissä vain kahdeksassa mainitaan kerronta. Nyt sekä kertojaa että kerrontaa luonnehditaan yhtä useassa kritiikissä. Trilogian päätös-osassa kertojana on jälleen Yrjö Pihlava. Palttala toteaa, että Yrjön kerronnassa on väritystä ja voimakasta liioittelua, välillä jopa fantasiakirjallisuuden element-tejä. Hakalan mielestä minäkertoja tarkkailee ympäristöään terävän lakonisesti eikä vaihda tyyliään dialogeissakaan. Viinikainen kirjoittaa, että kertoja tuntee yksityiskohdat, ehtii kaikkialle ja hallitsee koko vesistön.

Kertojaratkaisu, jossa fyysinen näkökulma ja monologi ovat kokonaan yhdellä henkilöllä, on Mervi Kantokorven mielestä vaativa. Kun tapahtumien vyöryssä heiluu kymmenien henkilöiden mukana yksi minäkertoja, Kantokorven mieles-tä tilanne on harjaantuneellekin prosaistille tukala. Kriitikko toteaa, että Järvelä onnistuu kertojaratkaisussaan, ja lukija todella ryömii kertojana milloin missä-kin hankalassa tilanteessa. Viinikainen vertaa kirjailijaa matadoriin, joka hul-mauttaa kerronnan tiuhan kudoksen sivuun ja pakottaa lukijan katsomaan sar-vipäistä todellisuutta silmästä silmään. Ruotsalo pitää kerrontaa vauhdikkaana ja humoristisena, Juntunen puolestaan kaipaa edellisen kirjan kertojen antamaa

kaksoisvalaistusta ja pitää tämän teoksen kerrontaa kovin perinteisenä. Heino-
nen pitää harvinaisena suomalaisessa nykykirjallisuudessa sitä, että Järvelä on
kehittänyt poikkeuksellista kerronnan tapaansa.

4.6 Juonen ja tarinan analysointi

Trilogian kriitikot kertovat paljon omin sanoin kunkin teoksen juonta, mutta
analysoivat sitä yllättävän vähän. Kaikista trilogian kriitikoista juonta analysoi
alle viidesosa, tarkemmin sanottuna 13 kriitikkoa. Eniten juonen analysointia
kriitikot esittävät *Pienen taivaan* kritiikeissä. Tarinan analysointia esittää myös
12 trilogian kriitikkoa. Kun juonen ja tarinan analysoinnin diskurssit yhdiste-
tään, noin kolmasosa kriitikoista analysoi kritiikissään joko juonta tai tarinaa tai
niitä molempaa.

Veden painon kriitikoista kahdeksan kirjoittaa teoksen tarinasta. Mervi Kanto-
korven mielestä teoksen salaisuus on kunnan tarina, joka on keksitty, kuviteltu
ja väritelty tästä maailmasta. Kantokorpi kirjoittaa, että ”tarina leikkaa tyylik-
käästi yhteen tietoisuuden eri alueita, aistimuksia, havaintoja, ajatuksia, muisto-
ja”. Kantokorpi esittää lisäksi, että teos on omaperäisesti kerrottua suomalaisen
mielen tarinaa. Susanna Seppäsen mielestä Järvelä taitaa tarinan kuljettamisen.
Tolppi toteaa, että tarina on hyvä, Sauraman mielestä tarina lentää kevyesti.
Jälkimmäinen pitää kirjan puutteena sitä, että ensimmäinen neljännes hakee
tuntumaa tarinaan. Anne Puumala esittää, että alussa tarinan pihistämällä on
tarkoituksena se, että alun tapahtumat asettuvat lopussa uuteen valoon. Juoni-
maininnat referointia lukuun ottamatta ovat *Veden painossa* todella vähäisiä.

Trilogian kaikista kritiikeistä eniten juonta analysoidaan *Pienen taivaan* kritii-
keissä. Yhdeksän kriitikkoa luonnehtii juonta kritiikissään. *Pienen taivaan* juoni

on täynnä vauhtia (Mäkelä), mielenkiintoinen (Ylönen), omintakeinen (Pikkupeura), helpompi seurata kuin edellisessä kirjassa (Kallioniemi), epätasainen (Soikkeli) ja etenee parin dramaattisen ja julmankin käänteen voimin (Ruotsalo). Ruotsalo kirjoittaa edelleen, että ”juoniin ja henkilökuviin on sommiteltu paljon erilaisia aineksia, mutta runsaus ei maistu itsetarkoitukselta”. Hannu Marttila analysoi, että päähenkilöiden tapaaminen kolttakylässä aloittaa hurjan sivujuonen, josta tuleekin romaanin runkotarina. Kaisa Neimala kirjoittaa juonestä: ”Järvelän romaaneissa on juoni keskeinen osa, ei vain ranka johon kiinnostavat henkilöt ja tarkat vaihtelevat miljööt ja oikeat historialliset yksityiskohdat ripustetaan vaan perinteisimpään romaanikerronnan tapaan tärkeä.” *Pienen taiwaan* tarinan analysoinnit ovat harvassa. Vainikkala-Kejonen kirjoittaa, että tarinan perusjännite on päähenkilöiden välillä. Juhani Ruotsalon mielestä tarinan tilanne päättyy karuksi, mutta myös jotenkin seesteiseksi.

Kansallismaiseman juonta tai tarinaa kommentoi kaikkiaan vain kolme kriitikkoa. Heinonen kirjoittaa, että romaanissa on juonen mielikuvituksellisia käänteitä, kun taas Soikkelin mielestä juoni menee minne sattuu. Soikkeli toteaa, että tarinakin on torso. Palttalan mielestä tarinan runsaus puolestaan sopii romaaniin. Muita juonta tai tarinaa analysoivia kommentteja kriitikot eivät kritiikeissään esitä.

4.7 Vertauskuvat, allegoria ja symbolit

Kriitikot löytävät vertauskuvia, allegorioita ja symboleja trilogiasta teos teokselta enemmän. Koko trilogiassa mainintoja on kaikkiaan hieman alle kolmasosalla kriitikoista. *Kansallismaiseman* kriitikoista tasan puolet kirjoittaa asiasta.

Veden painon kriitikoista viisi löytää vertauskuvia tai symboleja. Kantokorpi, Hakala ja Soikkeli esittävät, että Yrjö henkilönä kuvaa nuorta tasavaltaa. Soikkelin mielestä ”hahmoaan etsivä Suomi ja rooliaan etsivä nuorukainen ovat täsmällinen rinnastus” ja kriitikon mielestä koko Aunuksesta muotoutuu lopulta ”monisyinen pienoiskuva kansalaissodan halkaisemasta Suomesta”. Kantokorven näkemys on, että Yrjön suhde järjestelmälliseen työhön muovaa hänestä nuoren tasavallan ideologisen näköispatsaan. Hakala esittää, että Yrjön kielenkäyttö synnyttää vahvan illuusion sekä miehestä itsestään että ”romaanin tapahtuma-ajasta, nuoren tasavallan omanarvontunnosta ja itseriittoisuudesta”. Soikkeli kirjoittaa kritiikissään myös, että teoksessa ”yhdistyvät uskomattomalla tavalla suomalaisuuden keskeiset symbolit: menetetty Karjala ja tukkijätkät”. Neimalan mielestä teoksen eläimet vertautuvat kuoleman viesteihin, kun taas Palttala tulkitsee tukkien vertautuvan eläviin olentoihin.

Pienen taivaan kriitikoista kuusi kirjoittaa vertauskuvista, allegorioista tai symboleista. Hakala ja Ylönen vertaavat teoksen vettä elämään yleensä. Teoksessa esiintyvää vettä myös Aarno Palttala pohtii, hän päätyy pitämään sitä Tuonelanjokena. Vainikkala-Kejonen esittää, että teoksessa kiviin kytkeytyy symboliikkaa. Soikkeli kirjoittaa, että kirjan lopussa oleva Kurun uppoaminen lienee tarkoitettu enteeksi pörssiromahdukselle ja talouslamalle. Hän kritisoi, että tällainen ”jykevä symboli jää töröttämään mieltä vaille”. Ruotsalo pohtii teoksen loppua. Hän kirjoittaa: ”Tarinan tilanne päättyy karuksi, mutta myös jotenkin seesteiseksi. Niinpä sen voisi nähdä myös suurena allegoriana.”

Kansallismaiseman yhdeksän kriitikkoa kirjoittaa vertauskuva-, allegoria- tai symbolidiskurssia. Heistä edelleen viisi löytää tai pohtii teoksen Kongo-osan vertauskuvallisuutta. Immonen ja Kurikka vertaavat Kongon ideologiaa 1930-luvun Saksaan. Soikkelin mielestä ”Kongo on vertauskuva paikalle, joka erotuu suomalaisesta pihapiiristä miehisen alitajunnan mustana aukkona”. Juntu-

nen pitää Kongoa totalitaristisen yhteiskunnan pienoismallina. Hänen mielestään Tikan ja Pihlavan suhde voidaan edelleen lukea allegoriana natsi-Saksan ja Suomen suhteista. Palttala päätyy kirjoittamaan, että Kongon johtajan teoriala kertomukset ovat ristiriidassa näkyvän kanssa. Hän kirjoittaa: "Ristiriita nousee Järvelän parodisessa tekstissä vertauskuvalliselle tasolle." Neljä kriitikkoa, Kantokorpi, Tuomela, Heinonen ja Ylönen, näkevät Yrjön aikansa Suomen allegoriana. Kantokorpi esittää: "Yrjö on romaanihenkilönä nuoren valtion omakuva – monin tavoin allegorinen hahmo – täynnä energiaa, yritystä, uskoa ja toisaalta hämmästynttä tyrmistystä niin sanottujen realiteettien edessä." Heinosen mielestä trilogiassa Yrjön kehitys on ollut allegorisesti yhtä kuin kansakunnan ja sen kroonisen murroksen koko kuva.

5 KIRJALLISEEN KENTTÄÄN SJOITTAMISDISKURSSIT

5.1 Kirjailijan aiemman tuotannon esittäminen

Kriitikot sijoittavat trilogian teokset kirjalliseen kenttään tavallisimmin siten, että he mainitsevat kirjailijan edellisen teoksen. Trilogian kahden jälkimmäisen teoksen kohdalla lähes kaikki kriitikot toimivat näin. *Veden painon* kriitikoista lähes kolmasosa ei mainitse mitään kirjailijan aiemmasta tuotannosta.

Veden painon 28 kriitikosta 17 kriitikkoa kirjoittaa kirjailijan aiemmasta tuotannosta kritiikissään. Miten he kirjailijan tuotantoa esittävät? Yleisimmin he vain kirjoittavat, että nykyinen kirja on kirjailijan viides teos tai kolmas romaani. Kuusi kriitikkoa seitsemästätoista kriitikosta käyttää tätä tuotannon esitystapaa. Toiseksi yleisin tapa on nimetä Järvelän aiempia teoksia. Näin toimii viisi kriitikkoa, jotka kaikki mainitsevat *Lentäjän pojan* kritiikissään. Vain Raija Hakala mainitsee kirjailijan kaikkien aiempien teosten nimet ja luokittelee ne romaaneihin tai novellikokoelmiin. Edelleen viisi kriitikkoa vertailee teosta arvottamalla sitä kirjailijan aiempiin teoksiin. Kolmen kriitikon, Mäkelän, Koskelan ja Hakalan, mielestä *Veden paino* on kirjailijan tähänastisesta tuotannosta paras teos. Keynäs kirjoittaa, ettei kirjailijalla ole yhtään huonoa kirjaa aiemminkaan. Vain Pasi Hirvonen kirjoittaa, että hän pitää enemmän kirjailijan aiemmasta tuotannosta. Hirvosen mielestä *Veden painon* tyyli muistuttaa aiempien teosten tyyliä, mutta surrealistisuus on kadonnut. Neljä kriitikkoa löytää eroja *Veden painon* ja aiemman tuotannon välillä. Savikko mainitsee vain, ettei uusi teos edusta aiempien teosten tyyppistä lyhytproosaa. Kantokorpi kirjoittaa, että ”aikarakenteen ja näkökulman kikkailun Järvelä on ymmärtänyt jättää tällä kertaa vähemmälle”. Mäkelä kirjoittaa, että edellisten kirjojen henkilöt ovat harhailleet mielettömyydestä ja ahdistuksesta toiseen. Uuden teoksen päähenkilöllä on Mäkelän mukaan mahdollisuus kokonaiseen maailmaan tehtävän ja tahdon

avulla. Kaksi kriitikkoa on löytänyt yhtäläisyyden *Veden painon* ja *Lentäjän pojan* välille. Soikkelin mielestä Järvelän molemmissa kirjoissa kuvataan ihmistä äärimmäisissä oloissa. Miettinen kirjoittaa, että Järvelällä on romaanissaan teokistaan tuttua olemismaailmaa, tiettyä latausta. Miettisen mielestä dialogikin on ”tuotannosta tuttua nulikkamaista vinoilua ja hirtehistä pottuilua”.

Kaikki *Pienen taivaan* kriitikot Sirpa Ylöstä lukuun ottamatta mainitsevat Järvelän edellisen romaanin *Veden painon*. Ylönen kirjoittaa vain: ”Novellistina aloittanut Jari Järvelä on totisesti noussut suurten romaanikirjailijoiden joukkoon.” *Veden paino* esitetään yleensä edellisenä romaanina, jolle uusi teos on jatkoa tai jonka henkilöt palaavat uudessa teoksessa. Niklanderin ja Sauraman kritiikit ovat oivallisia esimerkkejä tällaisista esittelyistä. Niklander kirjoittaa, että ”Jari Järvelä julkaisi vuonna 2001 romaanin *Veden paino*, joka nyt on saanut jatkoosan”. Saurama toteaa kritiikissään vain lyhyesti, että ”*Veden paino* -romaanin henkilöt palaavat”. *Veden painoa* ja *Pientä taivasta* ei kritiikeissä yleensä vertailla. Vain Eliisa Kallioniemi kirjoittaa: ”Tällä kertaa reitti on lukijalle helpompi seurata kuin aiemman kirjan synkkä Miinalanjoki.” Kirjailijan muusta tuotannosta kriitikot kirjoittavat todella vähän. Edellä mainitun Ylösen lisäksi trilogiaa edeltävästä tuotannosta kirjoittavat vain Mäkelä, Marttila ja Ruotsalo. Ruotsalo on kriitikoista ainoa, joka kertoo, että romaani on Järvelän neljäs romaani ja kaikkiaan kahdeksas teos. Hannu Marttilan kritiikin ohessa Helsingin Sanomissa on tietolaatikko, jonne on koottu kirjailijan kaikki teokset ja palkinnot. Muissa kritiikeissä aiempia teoksia ei mainita nimeltä. Matti Mäkelä kirjoittaa Järvelän novellista, jossa pikkupoika on kerrostalon lumisella peltikatolla, että se on hänen mielestään suomalaisen nykykirjallisuuden kamalin novelli. Novellia tai novellikokoelmaa hän ei kritiikissään nimeä.

Kansallismaiseman kritiikeissä ei myöskään kirjoiteta paljoa Järvelän tuotannosta ennen trilogiaa. Vain kolmen kriitikon teksteistä voi saada jotakin informaatiota

kirjailijan aiemmasta tuotannosta. Neimala toteaa lyhyesti, että kirjailija oli kunnostautunut lyhyemmän proosan kirjoittajana ennen romaanitrilogiaa. Virkin arvostelun yhteyteen on liitetty tietoja kirjailijan tuotannosta. Luettelosta käy ilmi, kuinka monta romaania, novellikokoelmaa, näytelmää ja kuunnelmaa kirjailija on kirjoittanut. Teoksia ei tässä listassa nimetä. Markku Soikkeli on ainoa, joka nimeää kirjailijan aiempaa tuotantoa. Hän mainitsee kritiikissään novellikokoelman *Paljon on Afrikasta kertomatta* esimerkkinä siitä, että kirjailija on huvitellut aiemminkin eksoottisten seutujen symboliikalla. Kaikki kahdeksantoista *Kansallismaiseman* kriitikkoa mainitsevat, että teos on osa romaanisarjaa. Kristina Carlsonia lukuun ottamatta kaikki muut myös nimeävät sarjan edelliset osat. Trilogiasta ja sen päätösosasta puhuvat muutkin kriitikot, vain Ehrnrooth ja Palttala eivät mainitse sanaa trilogia.

Trilogian eri osia ei juurikaan vertailla keskenään. Eri romaaneja yhdistävistä tekijöistä kriitikot kirjoittavat jonkin verran, mutta tulkinnoissa ei ole paljoa yhtenevyyksiä. Mäkelä ja Ylönen kirjoittavat molemmat siitä, että vesi on kaikkia kirjoja yhdistävä elementti. Kantokorven mielestä ”maantiede, luonnon vaihtelevat muodot, on Järvelän trilogian kestävä, uskomattoman kauniisti kehitelty teema”. Tolppi on kiinnittänyt huomiota siihen, että romaaneissa yksilö ja yhteiskunta ovat keskenään hankauksessa. Juntunen kirjoittaa, että kaikissa romaaneissa liikutaan nyky-Suomen rajojen ulkopuolella, oman aikansa rajaseuduilla. Hakalan mielestä kaikki trilogian romaanit ovat voimakkaasti tunteisiin vetoavia ja rajuilla vastakohdilla operoivia teoksia. Hänen mielestään sarjan kaikissa osissa elämä näyttäytyy hyvin ennustamattomana ja sattumanvaraisena. Ihminen pyrkii niissä kohti unelmiaan, mutta joutuu tyytymään aina vähempään.

5.2 Koko teoksen arvottaminen

Kriitikot arvottavat paljon trilogian kritiikeissä. He puhuvat arvottavaan sävyyn esimerkiksi kielestä ja yksityiskohtien paikkansapitävyydestä. Tällaiset eri teemoihin liittyvät arvottavat kommentit liitin kiinteästi omiin teemoihinsa ja sieltä edelleen omiin diskursseihinsa. Tähän lukuun on otettu vain ne arvottavat kommentit, jotka arvottavat koko teosta. *Veden painon* kritiikoista teosta arvotti 19 kriitikkoa, joista 17 arvotti teosta positiivisesti. Negatiivista arvottamista antavat Pasi Hirvonen ja Helena Miettinen. Hirvonen kirjoittaa, että hän pitää enemmän Järvelän aiemmasta tuotannosta ja Helena Miettinen luonnehtii teosta huonoksi.

Miten *Veden painon* arvottaminen kritiikeissä esitettiin? Lähes puolet kritiikoista arvotti *Veden painoa* vertaamalla sitä muuhun kirjallisuuteemme. Ville Keynäs on sitä mieltä, että monet nykykirjailijat eivät osaa kirjoittaa täysimittaista romaania. Hän toteaa, että Järvelä osaa ja että hän on nyt kirjoittanut parhaita perinteitä seurailevan suomalaisen romaanin. Matti Mäkelän, Esa Tolpin, Samuli Knuutin ja Kaisa Kurikan mielestä *Veden paino* on kirjasyksyn eturiviin tai painavimpiin teoksiin kuuluva kirja. Esa Tolppi kirjoittaa, että ”*Veden paino* on syksyn parhaita romaaneja, kenties jopa paras”. Maria Sääntti pitää sotaisassa maailmassamme *Veden painoa* yhtenä syksyn 2001 ajankohtaisimmista kirjoista. Aarno Palttala ja Tarja Pajukanta laajentavat kirjan arvoa eletävää syksyä pidemmälle. Tarja Pajukanta kirjoittaa: ”Romaani tulee taatusti jäämään kirjallisuudenhistoriaan, niin vahva, hallittu kokonaisuus tämä nuorenmiehen kasvukertomus on.”

Seitsemän kriitikkoa käytti ylistävää adjektiivia kuvatakseen koko teosta. *Veden painoa* pidetään upeana teoksena (Arpiainen), poikkeuksellisen lahjakkaana teoksena (Savikko), upeana romaanina, jonka mentaalihistoriallinen ydin kantaa

suvereenisti tähän päivään (Kantokorpi), hienona ja aluevaltauksena suomalaisessa kirjallisuudessa (Kelhä), hienona romaanina (Taussi) ja järkyttävän hyvänä romaanina (Hakala). Markku Soikkeli puhuu suurteoksesta ja perustelee väitettään muun muassa historian aluevaltauksella. Kaisa Neimala arvottaa *Veden painoa* henkilökohtaisin perustein. Hän suree sitä, ettei hän voi antaa kirjaa isälleen, yhdelle uittopäällikölle.

Pienen taivaan arvottamisessa kriitikot käyttivät samaa keinoa kuin *Veden painon* kohdalla, he vertaavat teosta muuhun kirjallisuuteemme. Seitsemän kriitikkoa toimii edellä mainitulla tavalla. Ylönen ja Saurama kirjoittavat, että kirjailija on noussut kirjailijoiden kärkijoukkoon. Ylönen kirjoittaa suurten romaanikirjailijoiden joukkoon nousemisesta, Saurama kirjoittaa suomalaisten mieskertojien kärkijoukkoon lähestymisestä. Neimala ja Ruotsalo kirjoittavat Finlandia-ehdokkuudesta, jonka soisivat teokselle. Ruotsalon mielestä romaani on hieno, koska se ravisuttaa ennen kaikkea rajun, taiturimaisen tekstiin siirretyn aisti-voimansa kautta. Uittokohtausta hän kehuu mahtavaksi. Hakalan kritiikki on kirjoitettu ehdokkuuksien julistamisen jälkeen. Hän sivuaa aihetta kirjoittamalla: ”Tuntuu merkilliseltä, että *Pieni taivas* puuttui kokonaan syksyn kirjapalkintojen ehdokaslistoilta. Paha kömmähdys, jota runsaalla lukijakunnalla on tilaisuus hiukan korjata.” Risto Pikkupeuran mielestä kirja on yksi syksyn merkittävimmistä teoksista. Juha Virkki vertaa teosta *Veden painoon*, ja toteaa, että teos päättyy yhtä kauniisti kuin edeltäjänsäkin. Kriitikko kirjoittaa myös, että ”kiihkeää toimintaa tuskin kukaan Suomessa kirjoittaa paremmin kuin Järvelä”. Hänen mielestään teoksen avausluku on järkyttävän hieno samoin kuin loppupuolen uittokohtaus. Kolme kriitikkoa arvottaa teosta itsenäisenä teoksena. Mäkelä pitää romaania hyvänä, Tolppi antaa kirjailijalle uuden sulan hattuun ja Palttala kirjoittaa, että romaani on kerrassaan jylhä. *Pientä taivasta* arvotetaan vain positiivisesti. Negatiivisia kritiikkejä ei ole.

Pienen taivaan kritiikoista muutama arvottaa jälkikäteen myös *Veden painoa*. Juha Virkki paljastaa, että se on ”hienoin tällä vuosituhannella lukemani kotimainen romaani. Se on yhtä aikaa väkevä lukuromaani ja huikea sukellus aikaan ja ihmisiin, joista sukupolvellani eli 60-luvulla syntyneillä ei voi olla ensikäden tietoa”. Kurikan mielestä *Veden paino* on upea, Sauraman mielestä Järvelän kyseisellä romaanillaan antama vahva lupaus kasvaa voittoisasti. Juhani Ruotsalo kirjoittaa, että edellinen romaani ”sai loistavan, ehkä yllättyneenkin vastaanoton. Siinä nähtiin poikkeuksellista kerronnan taituruutta ja kiihkoa, hyvästä syystä”.

Kansallismaiseman kritiikeissä arvoitettiin sekä teosta itsessään että koko trilogiaa. Arvottavia kommentteja kirjoitti kaikkiaan 14 kriitikkoa, joista kahdeksan arvotti *Kansallismaisemaa*. Palttala, Kurikka ja Carlson kirjoittivat, että romaani on hieno. Hakalan mielestä päätösosa on huikeaa luettavaa, Immonen ilmoittaa otsikossa, että kirjailija päättää komeasti trilogiansa. Matti Mäkelä, Markku Soikkeli sekä Tuomas Juntunen arvottavat teosta negatiivissävytteisesti. Mäkelä tosin toteaa vain, että joissain kohdin teos on häiritsevän opettavainen. Soikkeli paljastaa, että hänen odotuksissaan teos oli ”kirjasyksyn isoin tapaus” ja että hän pettyi. Hänen mielestään päätösosan takia koko trilogia jää keskeneräiseksi. Lehden painossa lienee käynyt jonkinlainen erehdys, sillä Soikkeli perustelee käsitystään näin: ”Molemmat jäävät nyt keskeneräisiksi, kun kertomus rakentuu maiseman eikä ihmissuhteille.” Juntunen kirjoittaa, että ”*Kansallismaisema* on kelpo lukuromaani, mutta ansiokkaan trilogian huipennukseksi se oli minulle silti pieni pettymys”. Hän perustelee näkemystään sillä, että teoksen kerronta tuntuu *Veden painon* käsivaralla kuvattuihin kohtauksiin verrattuna kovin perinteiseltä ja että teoksesta puuttuu *Pienen taivaan* kertojien näkökulmista saatu kaksoisvalaistus.

Koko trilogiaa arvottaa *Kansallismaiseman* kritiikeissä kahdeksan kriitikkoa. Matti Mäkelän mielestä ”Järvelän romaanisarja on yksi uusi maammekirja, vaikuttavimpia niistä”. Mervi Kantokorpi, Väinö Immonen ja Jorma Heinonen pitävät trilogiaa komeana, Sirpa Ylönen mahdollisesti hyvänä. Kantokorpi kirjoittaa tarkemmin, että ”Maantiede, luonnon vaihtelevat muodot, on Järvelän trilogian kestävä, uskomattoman kauniisti kehitelty teema”. Pertti Ehrnrooth toteaa, että Järvelä voisi kernaasti jatkaa Pihlavan elämänvaiheista kertovaa tarinaansa. Neimala tunnustaa pitävänsä paljon Pihlava-kirjoista, koska ”Järvelä kirjoittaa tärkeistä asioista, moninaisista paikoista, vaihtuvista ajoista, keskeisistä aatteista, kehittyvistä ihmisistä, täsmällisistä havainnoista, uskottavista tunteista”. Ruotsalo kirjoittaa, että antoisinta on lukea, jos vain on mahdollista, kaikki kolme osaa yhteen menoon. Hänen mielestään ”vain siten tulee tajunneeksi kokonaisuuden täyden jänteveyden”.

5.3 Muuhun kirjallisuuteen vertaaminen

Kriitikot vertailivat 27 kritiikissä Järvelän trilogian teoksia muihin kirjoihin tai kirjailijoihin. Vertailukohteet ovat pääsääntöisesti suomalaisia. Sekä *Veden painolle* että *Kansallismaisemalle* yksitoista kriitikkoa esitti vertailukohteita aiempaan kirjallisuuteen nimeltä mainiten. Samoille teoksille kriitikot esittivät myös eniten ulkomaisia vertailukohteita. *Pienen taivaan* kritiikeissä vertailua on vähiten, vain viisi kriitikkoa vertasi kyseistä teosta muuhun kirjallisuuteen.

Veden painon kritiikissä Matti Mäkelä kirjoittaa, että hän löytää teoksesta yhtäläisyyksiä sekä Mark Twainin *Huckleberry Finnin seikkailuihin* että Väinö Linnan. Hän perustelee näkemystään sillä, että samoin kuin edellä mainitulla kirjallisuudella Järvelälläkin kaikki tapahtuu odottamatta. Myös Leena Ahlholm sekä Tarja Pajukanta vertaavat teosta Väinö Linnan tuotantoon. Ahlholmin mie-

lestä teos on sukua Linnan *Tuntemattomalle sotilaalle*. Hän perustelee näkemystään: ”Molemmissa seikkailee suomalainen miesjoukko Karjalan metsissä hikeä ja verta vuodattaen. Molemmissa ilmenee sodan ja väkivallan mielettömyys tapahtumien realistisen kerronnan keinoin.” Pajukanta ilmoittaa kirjasta mielihiteenään: ”Näin verevää miljöön ja ihmisten kuvausta ja maailmankuvan pohdiskelua ei ole nähty Väinö Linnan jälkeen.”

Jarmo Papinniemen ja Marja-Riitta Vainikkala-Kejosen mieleen kirja toi Veijo Meren *Manillaköyden*. Papinniemen mielestä romaani pulppuaa hulppeita ja karmeita kertomuksia *Manillaköyden* tapaan. Vainikkala-Kejosen mielestä sommittelu, perspektiivimuunnelmat ja tilannekomiikka ovat syitä, jotka tuottavat miellelyhtymän Meren romaaniin. Hän esittää lisäksi, että teoksen asetelmat muistuttavat William Goldingin *Kärpästen herran* peruskuviota, jossa ihmisen primitiivisyys paljastuu poikkeusoloissa.

Markku Soikkeli kirjoittaa: ”Huimat jutunpätkät ja hullunrohkeat hahmot sodan melskeessä nostavat vertailukohdaksi Elmer Diktoniuksen Janne Kuution tai Veijo Meren Tukikohta-romaanin.” Soikkeli toteaa edelleen, että ”Aniharvala kirjailijalla on niin omintakeinen ilmaisunsa, että tarinaa voi kuvailla vain vertailulla tai selittämällä hänen tyyliään.”

Raija Hakalalle tunnelma tuo mieleen Joseph Conradin *Pimeyden sydän* -teoksen, sillä molemmissa teoksessa piilee samaa vihamielistä, tilaisuuttaan odottavaa uhkaa rantakasvillisuuden kätköissä. Samuli Knuutin mielestä Miinalanjoki muuttuu veren värjäämäksi *Syväksi joeksi* (James Dickey). Mervi Kantokorpi esittää, että uittojätkien tunnuslause olisi sama – tässä ja nyt – kuin Michel Mafesolin kirjoittamilla modernin järkiuskaisen, hallittuihin kokonaisuuksiin uskovan kansallisvaltion uusheimoisilla haastajilla, jotka eivät punnitse elämää eteenpäin.

Jorma Savikko sekä Kaisa Kurikka näkevät, että teos on eräänlaista vastakirjoitusta aiemmalle tukkilaiskirjoitukselle. Savikko vertaa Teuvo Pakkalan laulunäytelmää ja *Veden painoa* ja toteaa, ettei uudesta romaanista löydy lainkaan Pakkalan romantiikkaa. Kurikka kirjoittaa: ”Tukkijoellinen laulu ei raikaa eikä tulipunakukan Olavi pörrää gasellista kyllickiin.” Matti Mäkelän mielestä teos väistämättä asettuu suomalaiseen elokuva- ja näytelmäkirjallisuuden traditioon.

Pientä taivasta vertaa muuhun kirjallisuuteen vain viisi kriitikkoa. Heidän assosiaatioissaan ei ole yhtäläisyyksiä. Mäkelä vertaa Järvelää edelleen Veijo Meren, sillä Mäkelän mielestä heitä yhdistävät absurdit kohtaukset, tarinat ja tilanteet. Uudeksi vertauskohdaksi Mäkelä nimeää Olli Jalosen, joka on kirjoittanut kriitikon mielestä hyvin visionääristä historiankirjoitusta. Järvelä on Mäkelän mielestä konkreettisempi, mutta jokikuvaukset jäävät hänestä jalosmaisesti mieleen. Vain Mäkelä nimeää vertailukohteensa. Palttala kirjoittaa epämääräisemmin, että hän näkee *Pienen taivaan* ihmisten retkessä pohjoiseen samoja piirteitä kuin kalevalaisten matkoissa. Kurikka näkee romaanissa yhtäläisyyden viime vuosisadan alkupuolen romaaneihin, sillä niissäkin kuten *Pienessä taivaassa* luonto ja eritoten vesi on vihollinen, jota vastaan ihminen kamppailee selviytyäkseen. Raija Hakala vertaa kirjaa toisiin kirjailijoihin kirjoittamalla, että ”harva kirjailija osaa välittää henkilöidensä tunteita yhtä tehokkaasti niukkojen eleiden ja muutaman sanan varassa”. Juhani Ruotsalokin vertaa teosta muihin kirjoihin, kun hän kuvailee teoksen uittokohtausta ja toteaa siitä: ”Tuskinpa suomalaisesta proosasta löytyy toista näin intensiivistä rutistusta miltään ajalta.”

Kansallismaisemaa vertasi muuhun kirjallisuuteen 11 kriitikkoa. Heidän kritiikkeissään alkaa löytyä yhteisiä vertailukohteita edellisiä kirjoja useammin. Leena

Tuomela, Jorma Heinonen, Juha Virkki ja Juhani Ruotsalo kirjoittavat kaikki siitä, että teos käsittelee kansallismaisemaa toisin kuin Topelius ja Runeberg. Kolme kriitikkoa, Matti Mäkelä, Aarno Palttala sekä Tuomas Juntunen eivät mainitse vertailussaan Runebergiä vaan pelkästään Topeliuksen. Mäkelän mielestä Järvelän näkemys on tietyllä tavalla topeliaaninen, koska hän kuvaa kaiken vastakohtana mallilleen. Kurikka, Immonen ja Heinonen kirjoittavat kaikki kritiikissään, että Veijo Meri on nimennyt aikanaan suomalaiselle kirjallisuudelle kaksi traditiota. Toinen traditioista esitettiin komeaksi ja kumisevaksi, paiteettiseksi kuin Sibelius ja Väinö Linna, kansalliseksi ja edustavaksi. Meri määritteli tämän virallisen linjan rinnalle toisen tradition, jonka kirjailijat eivät opeta eivätkä jalosta. He pakottavat osallistumaan Suomessa sattuneisiin kohtaloihin. Kurikka kirjoittaa: ”Viimeistään *Kansallismaisema*-romaanillaan Jari Järvelä liittyy tähän toiseen traditioon Maiju Lassilan, Maria Jotunin, Pentti Haanpään ja Veijo Meren rinnalle, muutamia sen toisen tradition kirjailijoita mainitakseni. Jo romaanin nimi voidaan asettaa virallista kansankuvaa vasten.”

Edellä mainittujen lisäksi *Kansallismaisemaa* verrattiin yksittäisiin kirjailijoihin. Mäkelä kirjoittaa, että hänelle tuli etäisesti mieleen vertailukohdaksi Lauri Viidan *Moreeni* sekä Yrjö Sepänmaan suurprojekti, jossa maisemaestetiikkaa lähestyttiin eri elementtien kuten veden, suon ja pellon kautta. Mäkelän mielestä Järveläkin kulkee näissä maiseman elementeissä lähellä, kiihkeästi ja lukijan mieltä kiinnostavasti. Kaisa Neimala kirjoittaa, että *Kansallismaiseman* kurileirin kuvaus väläyttelee lukijan mieleen sekä Kafkan ja Grassin ja muita kansallissosialismin valtakauden kuvaajia.

Sirpa Ylönen ja Tuomas Juntunen kirjoittavat *Kansallismaiseman* kritiikeissään koko trilogian vertauskohteista. Sirpa Ylönen vertaa koko trilogiaa kritiikissään Kerstin Ekmanin *Sudentalja*-trilogiaan. Ylönen mielestä Ekmanin trilogia on parasta, mitä pohjoismaissa on viime vuosina kirjoitettu. Kriitikon mielestä Järvel-

lä ei yllä ihan Ekmanin mittasuhteisiin, mutta on kirjoittanut mahdottoman hyvän trilogian hänkin. Trilogia on sivumäärältään, henkilöiltään, ajalliselta mitaltaan ja yhteiskunnallisuudeltaan pienempi. Silti Ylösen mielestä trilogia kuvaa erinomaisesti yhden ihmisen kautta Suomen haparoivia askelia itsenäisenä kansakuntana. Tuomas Juntunen näkee, että trilogia on jonkinlaista vastakirjoitusta Linnan *Pohjantähdelle*, joka Juntusen mielestä kuvaa laajan kaaren kansakunnan historiaa sen kohtalonhetkiin keskittyen. Kriitikon mielestä trilogia nostaa esiin paljastavia yksittäistapauksia ja esittää ne ruohonjuuritasolta. Juntusen mielestä yksilön rajoittunut näkökulma tuo menneisyyden lähelle ja tekee siitä totta.

6 TRILOGIASTA NOUSSEET MUUT DISKURSSIT

6.1 Teoksen järkyttävyyden ja hurjuuden

Trilogian kahden ensimmäisen osan kritiikeissä on paljon kommentointia siitä, että teoksissa on hurjuutta ja järkyttävyyttä. *Veden painon* kaikki kriitikot kirjoittavat kirjan järkyttävyydestä, hurjuudesta, rankkuudesta tai paljastavat ainakin, että kirjassa soditaan. *Pienen taivaan* kritiikoista 17 kirjoittaa teoksessa olevasta hurjuudesta. *Kansallismaiseman* kritiikeissä tällaista diskurssia kirjoittaa vain kolme kriitikkoa.

Mitä järkyttävyydestä kirjoitetaan? Noin puolet *Veden painon* kritiikoista paljastaa joko oman tunnetilansa kirjan lukijana tai arvion siitä, että kirjan lukija voi järkyttyä. Mervi Kantokorpi kertoo esimerkiksi, että teoksen dramaattinen tarina sai hänet jännittämään, järkyttymään ja liikuttumaan. Mäkelä puolestaan arvioi, että väkivalta pysäyttää lukijan, Papinniemen mielestä lukijan hymy hyytyy metsissä tapahtuvan silmittömän julmuuden takia. Neimala kirjoittaa asiasta: ”Harvat, lakoniset julmuuden kuvaukset ovat niin tehokkaita että henkeä salpaa”. Omasta järkytyksestä kirjoittaneista kritiikoista muutama paljastaa, että kirja vie heidät sietokykynsä rajoille. Esimerkiksi Raija Hakala kirjoittaa: ”Veden paino vyöryttää eteen sellaista ilmestyskirjamaista pahuutta ja ahdistavuutta, että lukijanakin alkaa kysellä: Eikö tämä koskaan lopu? Eikö väkivallalla ole tosiaankaan ole rajoja?” Markku Soikkeli esittää teoksesta, että se ”muuttuu seikkailusta väliin kauhukertomukseksi, jonka brutaali yksityiskohtaisuus on karannut kirjailijankin käsistä. Soikkeli kirjoittaa edelleen, että ”sota-alueella tapahtuu juuri sellaista mielivaltaista julmuutta, jota Järvelä kuvaa, mutta ei liene mitään syytä paneutua äärimmäiseen väkivaltaan kauno-kirjallisemmin kuin vaikkapa työnkuvaukseen”.

Noin puolet kriitikoista kirjoittaa teoksen hurjuudesta epämääräisemmin paljastamatta omia tai arvioidun lukijan tunteita. He kirjoittavat esimerkiksi sisällissodan kauhuista (Laukkanen), alaikäisten tunteettomasta julmuudesta (Arpiainen), eloonjäämistäistelusta (Tolppi), käsittämättömistä julmuuksista (Säntti), uskottavasta sodankäynnistä (Pajukanta) tai järjiltään menneistä ihmisistä (Liski). Päivi Liski toteaa kritiikissään myöhemmin, ettei *Veden paino* ”ole synkkä, vaikka siinä esiintyy silmitöntä pahuutta”. Maria Säntti ja Leila Arpiainen arvioivat, että teos on hyvin ajankohtainen nuorten miesten väkivallantekojen takia.

Kriitikot käsittelevät teoksen väkivaltaa ja järkyttävyyttä myös niin, että he vertaavat *Veden painoa* muuhun kirjallisuuteen. Ketkään kriitikoista eivät vertailleet teosta samaan kirjaan tai edes kirjailijaan. Raija Hakala kirjoittaa: ”Tunnelma tuo mieleen Joseph Conradin romaanin *Pimeyden sydän*. Kiemurtaa joki sitten Aunuksessa tai Afrikassa, tiheän rantakasvillisuuden kätköissä piilee samaa vihamielistä, tilaisuuttaan vartovaa uhkaa. Eikä se pelkästään hyökkää, se myös leviää ja tarttuu.” Matti Mäkelän mielestä väkivalta pysäyttää, koska kaikki tapahtuu odottamatta aivan kuten *Huckleberry Finnin seikkailuissa*. Jarmo Papinniemi puolestaan kertoo, että romaanissa on hulppeita ja karkeit kertomuksia vähän kuin Veijo Meren *Manillaköydessä*. Samuli Knuuti ajattelee, että hurjassa kliimaksissa Miinalan joki muuttuu veren värjäämäksi *Syväksi joeksi*. Aarno Palttalan mielessä on hengellinen kirjallisuus, sillä hän kirjoittaa: ”Kun joki sitten alkaa muistuttaa manalan virtaa, helvetin esikartanoita tai itse helvettiä jo, sekin vyöryy esiin komeita kohtauksia, raakojen tekojen taiteellisesti kauniita kuvauksia.” Leena Ahlholm vertaa teosta *Tuntemattomaan sotilaaseen*. Hän perustelee vertaustaan sillä, että molemmissa teoksessa tapahtumien realistinen kerronta paljastaa sodan ja väkivallan mielettömyyttä.

Pienen taivaan 22 kriitikosta 17 kirjoittaa teoksen hurjuudesta, jännittävydestä tai rankkuudesta. Edelleen he kirjoittavat omista tai kuvitellun lukijan tuntemuksista. Teoksen hurjuutta kuvaillaan kritiikeissä lisäksi myös veden hurjuuden kautta, peräti kymmenen kriitikkoa toimii näin. Mitä kriitikot lukijan tunteista kirjoittavat? Mäkelä kirjoittaa: ”Järvelä on fobioiden mestari.” Hän kertoo esimerkkejä juonesta ja kirjailijan vanhasta novellista. Kritiikissään hän pohtii, miten kirjailija luo lukijalleen ahdistavan tunteen. Jonkinlaiseksi ratkaisuksi Mäkelä päätyy lopulta kirjoittamaan, että ”Järvelä kääntää kerronnan silkaksi kauhuksi kirjaimellisesti keskellä lausetta, ilman että se tuntuu tempulta”. Ruotsalo analysoi, että romaani ”ravisuttaa ennen kaikkea rajun, taiturimaisesti tekstiin siirretyn aistivoimansa kautta”. Virkki paljastaa omasta lukukokemuksestaan, että hän luki loppupuolen uittokohtausta ”henkeä pidätellen ja ot-sasuonet tykyttäen”. Saurama kirjoittaa teoksesta: ”Tunnelma on kuin ”Herran kotona Helvetissä”. Järvelä kiihdyttää kerrontansa huimille kierroksille, tarina heittelehtii pyörremyrskyn sisällä.” Hakala arvelee, että lukijan hymy alkaa hyytyä Petsamon todellisissa koettelemuksissa, kun taas Ylönen toteaa, että kertomuksen alun vaikuttava hukkumiskuolema ”pysyy lukijan alitajunnassa viimeiselle sivulle asti”. *Pieni taivas* on myös jännittävä ja se ”rouhii historiasta hauskuutta ja kovien kokemusten realismia” (Arpiainen) sekä teoksesta löytyy taistelu, joka ”on painajaismaisen pelottava, mutta kiehtova” (Seppänen).

Pienen taivaan veden hurjuus käy ilmi kymmenessä kritiikissä. Ruotsalon mielestä veden ja luonnon mahti näyttäytyy niin raivoisana, että ”taistellaan elämästä ja kuolemasta, hyytävän sananmukaisesti”. Hänen mielestään teoksessa ”kuoleman hätä on läsnä henkeäsalpaavasti”. Vesi nostaa aallot tappavan korkeiksi (Marttila), kuljettaa, vie mukanaan, uhkaa, lupaa, antaa ja ottaa kuin elämä itse (Ylönen), tuntuu usein tuonelanjoelta ja on armoton (Palttala) sekä kannattelee, viskoo ja hukuttaa sattumanvaraisesti ja sääliittä (Hakala). Kaisa

Kurikan mielestä teoksen vesi on, kuten viime vuosisadan alkupuolen romaaneissa, ihmisen vihollinen, jota vastaan on kamppailtava selviytyäkseen.

Hurjuus- ja järkyttävyydiskurssit ovat *Kansallismaiseman* kritiikeissä todella vähäisiä. Vain kolme kriitikkoa kirjoittaa teoksen hurjuudesta. Juha Virkki kirjoittaa kuten *Pienen taivaan* kritiikissään, että kirjailija on ”peto kirjoittamaan toimintaa” ja toteaa, että hän lukee muutamaa kohtausta ”rystyset valkoisina ja kirjaa puristaen”. Palttala esittää, että idylli särkyä kaaokseksi ja Hakalan mielestä trilogian kaikissa osissa elämä näyttäytyy hyvin ennustamattomana ja satumanvaraisena. Hän toteaa: ”Loppujen lopuksi ainoaksi toiveeksi ja pyrkimykseksi jää selvitä hengissä.”

6.2 Historia

Trilogia sijoittuu Suomen historiassa tiettyihin vuosiin. Kaikkiaan 37 kritiikissä nousi esiin historiadiskurssia, jonka sisältöä valotan seuraavaksi enemmän.

Veden painon yhdeksässä kritiikissä kirjoitetaan teoksen ajankuvauksesta tai historiakirjoituksesta. Historiakirjoitus keskittyy kehumiseen, huomautuksiin, kirjailijan työn perehtyneisyyteen tai ajankuvan nykyisyyteen liittämiseen. Kehuvaa historiakirjoitusta esittää kuusi kriitikkoa. Mäkelä löytää romaanista ajan henkeen liittyviä hyviä oivalluksia ja kirjoittaa niistä esimerkkejä. Keynäs pitää ajankuvausta autenttisena. Savikko ja Tolppi kirjoittavat molemmat, että teos antaa lukijalleen uudenlaisen näkökulman tuon ajan Suomeen, ennen kaikkea tukkilaiskulttuuriin. Tolppi pitää teosta malliesimerkkinä siitä, miten historiallinen fakta ja fiktiivinen tarina nivoutuvat toisiinsa saumattomasti niin, ettei aikakauteen ankkurointi jää vuosilukujen ja historiallisten tapahtumien luetteloksi. Palttala ja Seppänen nostavat teoksen ihmiskuvausta esiin. Seppäsen mie-

lestä *Veden painon* juoni, ajankuva ja ihmiskäsitys täydentävät toisiaan. Palttala pitää romaanin merkittävimpinä piirteinä sitä, että ”historian merkintöjen ja vuosilukujen takaa nousevat ihmiset puuhineen ja intohimoiseen”.

Mäkelä ja Savikko löytävät *Veden painosta* myös huomautettavaa. Heistä molemmat epäilevät, että teoksessa esiintyvä kirosana on anakronismi. Mäkelän illuusiota ajan hengestä rikkovat teoksessa myös otsasta transsissa kaadettavat isännät, Aleksis Kivestä arjessa puhuminen sekä Yrjön uhkaus luopua johtajuudestaan.

Tolppi ja Kantokorpi kirjoittavat molemmat siitä, että kirjailija on perehtynyt *Veden painoa* kirjoittaessaan perinpohjaisesti aiheeseensa. Kantokorpi kirjoittaa: ”Kirjailijan on täytynyt venyä pitkään 1900-luvun alkupuolen lähteistössä tavoittaakseen romaaniinsa sen aikalaishälyn sekasoinnun, jota jotkut kutsuvat diskursseiksi.” Kantokorpi ja Hakala kirjoittavat molemmat kritiikissään, että romaanin merkitykset tuntuvat myös nykyhetkessä. Hakala esittää, ettei romaani tästä syystä ole pelkkää historiaa, vaikka se liikkuukin siinä terävästi.

Pienen taivaan kriitikot kirjoittavat historiadiskurssia ahkerimmin. Kaikki kriitikot neljää lukuun ottamatta kirjoittavat teoksesta historiadiskurssia. Edelleen historiakirjoitus keskittyy kehumiseen, huomautuksiin, kirjailijan taustatyöhön ja teoksen nykypäivään liittämiseen tai ajattomuuteen. Lisäksi moni kriitikko tiedostavana lukijana puhui vuoden 1929 pörssiromahduksesta, vaikkei se enää kirjan ajanjaksoon kuulukaan.

Kehuvaa historiadiskurssia *Pienestä taivaasta* kirjoittaa yhdeksän kriitikkoa.

Tolpin mielestä teos on kuin värikylläinen aikamatka menneeseen, Niklanderin mielestä näkökulman vaihtelu synnyttää mielenkiintoisen vilkkuvan valotuksen menneisiin tapahtumiin. Pikkupeura, Palttala, Hakala, Neimala ja Ruotsalo

kehuvat teoksen antamaa kuvaa ajastaan. Ruotsalo esittää, että ajan merkit on sulautettu saumattomasti kerrontaan. Palttalan mielestä teoksen maaginen hohde perustuu yksityiskohtiin, joita ei odota tulevan vastaan vuoteen 1929 sijoitetun romaanin sivuilta. Juha Virkki kehuu, että kirjailija kirjoittaa mestarin lailla ei-refleksiivisyyden henkilöihinsä. Hän paljastaa, että jo *Veden painossa* häntä ihastutti kirjailijan kyky välttää modernististi ajattelevien henkilöiden pudottaminen historiallisiin kehyksiin.

Pienen taivaan historiakirjoituksesta kolme kriitikkoa löytää huomautettavaa. Tolppi sekä Soikkeli toteavat, että historiallista materiaalia on liikaa. Tolppi kirjoittaa: ”Tosin detaljirikkaus on paikoin vaarassa muodostua itsetarkoitukseksi, romaani liian täyteen ahdetuksi.” Soikkelin mielestä ”lavennus kahteen näkökulmaan ei näytä sitoneen yhteen kaikkea historiallista materiaalia, jonka Järvelä on halunnut tarinaansa käyttää”. Kurikka toteaa, että ajoittain lukijalle tulee tunne, että päähenkilöt ajattelevat kuin uudemman ajan ihmiset.

Peräti kahdeksan *Pienen taivaan* kriitikkoa kirjoittaa vuoden 1929 pörssiromahduksesta, vaikka tapahtuma jää teoksen ajankohdan jälkeiseen aikaan. Pörssiromahdus mainitaan teoksessa aivan lopussa, jonne on koottu joitakin vuoden 1929 tapahtumia luettelona. Kriitikot yleensä vain mainitsevat asiasta. Kriitikoista vain Ylönen ja Marttila pyrkivät selittämään tarkemmin, miksi he mainitsevat kritiikissään pörssiromahduksen. Marttila kirjoittaa: ”Lokakuussa 1929 alkanut maailmanlaajuinen osakekurssien romahdus ei enää kuulu *Pienen taivaan* aikajanelle. Lukijan on se silti otettava huomioon aavesärkynä tai ainakin kutinana, joka pakottaa jälkiviisaasti arvioimaan Yrjön ja muiden henkilöiden pyrintöjen mielekkyyttä.” Ylösenkin mielestä lukija saa tarinaan aivan uuden sävyn ja tapahtumille toisen merkityksen, jos hän tietää syksyn 1929 pörssin romahduksesta.

Pieneen taivaaseen kirjailijan tekemästä taustatyöstä kirjoittaa kuusi kriitikkoa. Taustatyön tekemistä kriitikot arvostavat. Heidän mielestään taustatutkimus on tehty antaumuksella (Ruotsalo), laajasti (Kurikka), lähtötiedot ovat tarkkoja (Pikkupeura) ja historialliset yksityiskohdat ovat oikeita (Neimala). Mäkelän mielestä teoksen vuosi 1929 jää väkevästi mieleen sen vuoksi, että kirjailija tekee ajankuvaansa lukemalla ajan yksityiskohtia, epärelevanttejä lähteitä, eikä löysää sosiaalihistoriaa. Taussi kirjoittaa, että romaani ankkuroituu reaalihistoriaan. Hän antaa kritiikissään lukijalle muutaman esimerkin, jotka ovat tapahtuneet oikeasti romaanin ulkopuolella. Muutaman kriitikon mielestä teos linkittyy myös nykypäivään. Ylösen mielestä kirja sijoittuu historiallisesti tarkasti aikaansa ja paikkaansa, mutta tuntuu samalla puhuvan tästä päivästä olematta kuitenkaan silmiinpistävän vertauskuvallinen.

Kansallismaisemasta historiadiskurssia kirjoittaa kymmenen kriitikkoa. Neljässä kritiikissä kirjoitettiin kirjailijan tavasta kirjoittaa erilaista historiaa. Näissä kritiikeissä huomioitiin myös kirjailijan tekemä taustatyö. Mäkelä, Tolppi ja Heinonen pitävät kirjailijan tapaa kirjoittaa historiaa omaäänisenä. Tolpin mielestä Järvelä harrastaa omanlaista historian valottamista esimerkiksi ajan kultaamien paikkojen kuvaamisessa. Heinonenkin kirjoittaa: ”Romaani *Kansallismaisema* on rakennettu – näin oletan – tarinoille ja arkistojen tiedoille, mutta kuitenkin omaäänisesti ja myönteisesti, askarruttavasti. Kurikka kirjoittaa, että ”kirjaa rakentaessaan Järvelä nojaa yhtä paljon kuulemiinsa tarinoihin kuin arkistotietoihin, jolloin historia saa uudenlaisia tulkintoja”.

Mitä muuta *Kansallismaiseman* historiadiskurssissa kirjoitetaan? Kantokorven mielestä ”kirjailija on kiinni epookissa hienosti kerrotun mentaalihistorian voimalla” kun taas Soikkelin mielestä kirjassa tehdyt rinnastukset antavat karmaisevan monitasoisen kuvan Suomen lähihistoriasta. Carlson kirjoittaa, että teoksen ympäristöjä ja ihmisiä ei ole haalittu historian kulissivarastosta, vaan konk-

retia elää. Ehrnroothin mielestä kirjailijan ote kuvattuun aikaan ja ihmisiin on napakka. Kirjan Kongo-kuvaus vie useamman kriitikon ajatukset 30-luvun Saksaan. Juntunen kirjoittaaakin: ”Ja koska Tikan ja Pihlavan suhde voidaan lukea allegoriana natsi-Saksan ja Suomen suhteista, saa jonkinlaisen synninpäästön myös sota-ajan suomalainen politiikka. Ei meillä sentään oltu ihan sitä kaikkein jyrkintä.” Kurikka kommentoi Kongoa lyhyesti: ”Leirin ideologia tuo mieleen 1930-luvun Saksan.”

6.3 Huumori

Lähes puolessa trilogian kritiikeistä kirjoitetaan teosten huumorista. Vähiten huumoridiskurssia esiintyy *Pienen taivaan* kritiikeissä, kun taas trilogian aloitus- ja päätösosien kritiikeissä mainintoja on puolella tai yli puolella kriitikoista.

Tasan puolet *Veden painon* kritiikoista kirjoittaa teoksen huumorista. Neljästätoista huumorista kirjoittaneesta kriitikosta peräti yhdeksän rinnastaa huumorin teoksen järkyttävyyden tai rankkuuden kanssa. Näistä toisilleen yleensä vastakkaisista asioista kriitikot kirjoittavat aina peräti samassa virkkeessä.

Kyösti Kelhä esittää: ”Kirjailija on näkijä, jolla on kyky hahmottaa menneitten sukupolvien elämää, ja hän tekee sen tavalla, joka panee lukijan milloin nauraa hyrisemään, milloin hiljaa vapisemaan.” Samuli Knuutin mukaan [– –] se on väkivaltainen, absurdi ja omituisen hauska romaani [– –]. Jorma Savikko luonnehtii: ”Joistakin väkivallan täyttämistä sielunpohjista hän osaa taitavasti kaivaa esille hellyttävää toivonkipinää – lukijaa huvittamaan.” Papinniemi päätyy toteamaan: ”Kaiken kauheuden keskellä tämä romaani naurattaa, sittenkin.” Yksikään kriitikko ei analysoi tarkemmin, miksi hän esittää nämä kaksi asiaa hyvin rinnakkain.

Kriitikot löytävät huumoria myös *Veden painon* henkilöistä. Anne Puumala löytää huumoria henkilöiden repliikeistä, Maria Sääntti sotilaiden toilupailuista ja Kaisa Neimala päähenkilön huvittavan viattomasta itsevarmuudesta. Markku Soikkeli näkee Yrjö Pihlavan myös huvittavana, sillä hän kirjoittaa: ”Tilannekomiikka, jossa Järvelä on säästäväinen ja siksi raivoisan hauska, perustuu miinakertojan toimeliaisuudelle.” Ahlholm esittää, että sekä hahmojen että tekstin selviytymiskeinona on hurtti huumori.

Neljä arvostelijaa esittää arvostelussaan sanan ironia. Kolmen mielestä *Veden painossa* on ironiaa. Helena Miettinen nostaa sanan arvostelussaan esille, mutta toteaa: ”Taitava ironia ja satiiri ovat ihan eri asioita kuin tasapaksu jäynääminen.” Mitä muut kriitikot kirjoittavat ironiasta? He kirjoittavat, että kirjassa on sopivasti ironiaa (Keynäs), kirjailijan kirjoittavan kirkkaalla ironialla (Vainikkala-Kejonen) tai päähenkilön kykenevän ajoittain ironiaan (Kurikka). Kriitikot eivät jälleen perustele näkemystään tarkemmin.

Pienen taivaan kritiikeissä noin kolmasosassa on huumorimainintoja. Eniten kriitikot löytävät tässä teoksessa huumoria sen historiallisuudesta. Arpiaisen mielestä teos ”rouhii historiasta hauskuutta” ja Ruotsalo pitää teoksen aikamatkaa satiirisen hauskana, jossa kuitenkin ”kohdeajan ja päähenkilöiden mentaliteettia kunnioitetaan aidosti”. Vainikkala-Kejonen kirjoittaa, että nykyajan kiireet huvittavat, kun vertaa esimerkiksi puhelinsoittoa teoksessa esitettyyn puhelinsoittoon, jossa pelkkään odotteluun saattoi mennä muutama tunti. Neljä kriitikkoa kirjoittaa teoksen historian luomasta humoristisuudesta.

Vain muutama *Pienen taivaan* kriitikko yhdistää kritiikissään rankkuuden ja huumorin. Hakalan mielestä ”Karmeista kohtauksista huolimatta Järvelän romaania olisi väärin luonnehtia yksipuolisesti synkäksi. Taitavasti rivien väliin kirjoitetun huumorin lisäksi sitä pehmittää rakkaus.” Vainikkala-Kejosenkin

mielestä teos ”on perussävyltään vakava, mutta täynnä tilannekomiikkaa”. Henkilöiden tai kertojien humoristisuudesta kirjoittaa enää vain muutama kriitikko. Henkilöihin on Ruotsalon mukaan ”luotu ajankuvaa tihentäviä satiirisia ulottuvuuksia” ja Neimalan mielestä ”jyrkän huumorin osaa kumpikin kertoja”.

Noin kaksi kolmasosaa *Kansallismaiseman* kriitikoista kirjoittaa huumoridiskursia kriitikissään. Jälleen noin puolet huumorista kirjoittaneista kriitikoista yhdistää samassa virkkeessä teoksen humoristisuuden ja rankat tapahtumat. Palttala kirjoittaa: ”Rankoissa tapahtumissa on herkullista komiikkaa ja mustaa huumoria.” Juntunen luonnehtii: Romaanin komea loppu, yhtä aikaa traaginen ja koominen, ylevöitynyt ja groteski [– –]. Ruotsalokin kirjoittaa: ”Seuraa kaa-meaa, samalla farssimainen loppukiihdytys.” Mustasta huumorista Palttalan lisäksi kirjoittaa sekä Virkki että Ylönen. Ylösen mielestä teoksessa ”kukkii, hiljainen, aika ajoin mustan sävyinen huumori, joka nousee Pihlavan tavasta kommentoida maailmaa”. Kaikkiaan noin puolet huumoridiskurssia kirjoittaneista kriitikoista löytää huumoria teoksen henkilöistä. Ylösen mielestä ”aika ajoin Pihlavan tuumailut räjäyttävät lukijassa naurun kesken vakavamielisen tarinan.” Pihlavalla on ”hykerryttävän sarkastisia viittauksia ja aforistisia lausuntoja” (Hakala) tai kriitikon mielestä ”hänen päätelmilleen voi nauraakin” (Palttala). Teoksen huumoria luonnehditaan myös, että se ”tulee kuin puun takaa” (Virkki), on usein pinnanalaista (Carlson) sekä ”joskus ronskinpuoleista” (Ruotsalo).

Ironia-sanan *Kansallismaiseman* kriitikoista nostaa esiin peräti kuusi kriitikkoa. Ironiamainintojaan kriitikot myös perustelevat enemmän kuin edellisen teoksen kohdalla. Viinikaisen mielestä kieli on ironista, Tuomelan mielestä romaanin nimi on pelkkää ironiaa. Juntunen näkee ironiaa siinä, että lukija on aina kirjan henkilöitä viisaampi sekä siinä, että sodassa myöhemmin menetettävien alueiden kuvaus on monimielistä. Hakala kirjoittaa: ”Tunnelmaa keventää lisäksi

terävä ironia, jolla Järvelä kuvaa naurettavuuteen saakka hulluja, valtansa humalluttamia päälliköitä ja heidän uskollisia apureitaan.” Immonen esittää, että ”tarinassa näkyy – ironian keskellä – kuinka aineelliset edut jylläävät yhteiskunnassa kaikkea elämää”.

6.4 Kieli

Noin puolet trilogian kriitikoista kiinnitti huomiota kieleen. *Kansallismaiseman* kriitikot kiinnittivät eniten kieleen huomiota. Heistä tasan puolet kirjoitti teoksen kielestä. Vähiten kielimainintoja esittivät *Pienen taivaan* kriitikot, heistä vain vähän yli kolmannes kommentoi kieltä.

Veden painon kieltä luonnehditaan aivan sanatasolta alkaen. Sanastomainnosta osa kommentoi uiton sanastoa. Kurikka kirjoittaa, että ”teokseen mahtuu uitoon vihkiytymättömälle paljon uutta tietoa ja vierasta sanastoa”. Ahlholmin mielestä teksti on juuri sanastonsa takia paikoin vaikeaa ja pitkästyttävää. Neimä puolestaan kirjoittaa, että sanasto on kunnossa. Hän toteaa myös: ”Kerankin sellainen metsä- ja uittotöistä kertova taideteos, joka ei nimitä ruuhkaa sumaksi!” Mäkelä ja Savikko kirjoittavat molemmat yksittäisen kirosanan kohdalla anakronismiepäilystä. Mäkelä toteaa, että tämän päivän yleisen voimasanan käyttö vuosisadan alussa tulisi joskus oikein tutkia. Papinniemi kirjoittaa, että teoksessa pienetkin sanat kantavat suuria merkityksiä. Hän esittää, että lukijalta vaaditaan poikkeuksellista tarkkuutta, sillä kaiken turhan poistaminen on tehnyt tekstistä tiivistä.

Veden painon dialogista kommentoi muutama kriitikko. Helena Miettisen mielestä dialogi on romaanin tärkein tarinan kuljetuksen tapa. Anne Puumala löytää huumoria henkilöiden repliikeistä, kun taas Susanna Seppänen analysoi

dialogia tunnelman luojana. Seppänen toteaa, että ”Järvelä taitaa dialogin”. Hän kirjoittaa edelleen: ”Raa’ an suorastaan rivon väkivallanpurkauksen keskellä tokaistut vuorosanat korostavat tapahtumien järkyttävyyttä ja todistavat ihmismielen hajoamisen helppoutta. Äärimmilleen rasi- ja nälkäisten olentojen suusta purkautuvat järjettömyydet luovat kauhistuttaviin tapahtumiin niiden vaatiman tunnelman.”

Muutamit *Veden painon* arvostelijat esittävät vain yksittäisiä ajatuksia kielestä, eivätkä he selittele tai perustelee näkemystään. Esimerkiksi Kelhä toteaa, että romaani on kielen tasolla voimaa täysi. Vainikkala-Kejonen esittää, että kieli on raikasta. Savikko kirjoittaa: ”Järvelän tekstin verbaalinen varasto on tupaten täynnä ja tuoretta ilmaisu riittää joka lähtöön”. Aarno Palttalan mielestä tekstissä on paljon hienoja virkkeitä ja kielen vaihtelua. Hänen mielestään vaihteleva kielenkäyttö loihtii esiin vaikuttavia näkyjä.

Pasi Hirvonen vertaa teoksen kieltä kirjailijan aiempien teosten kieleen, ja toteaa, että kirjailija on lähtenyt tällä kertaa kielen tasolla lavertelevammalle linjalle. Kyseistä kriitikkoa tuntuu häiritsevän huutomerkkien käyttö, jota hän pitää 1900-luvun alkupuolen kielenkäytön nostalgisointina. Myös Mervi Kantokorpi, Matti Mäkelä ja Raija Hakala kommentoivat teoksen kieltä sen tapahtuma-ajan kautta. Kantokorven mielestä kirjailijan on täytynyt tutustua pitkään 1900-luvun alkupuolen lähteissä, sillä päähenkilön kielessä kaikuu vahvasti aikansa ääni ja koko romaanissa aikalaishälyn sekasointu. Mäkelä huomaa, että päähenkilön ja hänen tyttärensä elämänpiirin erilaisuus näkyy juuri kielessä. Mäkelän mukaan päähenkilö saa kirjeen tyttöltään kaukaa toisesta, viattomasta maailmasta. Kriitikon mielestä on ajalleen hyvin ominaista, että tapahtuneiden kamaluuksien ja kaunopuheisten kirjelauseiden ero on valtava. Hakala kokee, että vahva illuusio romaanin tapahtuma-ajasta syntyy siitä, että Pihlavan kieli on korrektia ja teennäisen aikuismaista. Markku Soikkeli kirjoittaa, että kirjailija on

kielensä puolesta modernismin perillinen ja satiiristen sankarien uusiksi muo-
toilija.

Veden painon kielidiskurssi on kehuva tai neutraalia. Vain yksittäiset kommentit sanastosta, vuosisadan alun kieleen liittyvästä huutomerkkin käytöstä ja anakronismeista ovat negatiivissävytteisiä. *Pienen taivaan* kielidiskurssissa ei ole yhtään negatiivista kommenttia kielestä. *Pienen taivaan* kielidiskurssissa useimmin kommentoidaan kielen tiivyyttä. Neljä kriitikkoa kahdeksasta kommentoi tätä asiaa. Pikkupeuran mielestä ”Järvelä ei maalaile, hän kertoo tunnelmat niukasti ja muutamalla sanalla”. Virkki kirjoittaa, että ”Järvelä kirjoittaa lyhyttä ja ytimekästä lausetta, joka osaa olla sekä kaunis että tyly”. Hakala kirjoittaa: ”Jari Järvelän kieli ei selittele turhia, ja siksi se on niin väkevää. ”Taussin mielestä teosta tulisi lukea hitaasti, sillä sanoissa on monimerkityksistä sähköitä ja lauseista avautuu lukijalle uusia näkymiä.

Pienen taivaan kielen vanhahtavuudesta kirjoittaa enää Sirpa Ylönen. Hän esittää, että teoksessa on tavoitettu vanhahtava kieli, joka näkyy sanastossa sekä lauserakenteessa. Se ei Ylösen mielestä ”haittaa lukemista, vaan teksti soljuu kuin itsestään, loppuun asti harkittuna”. Sauramakin kirjoittaa kritiikissään lyhyesti, että kieli luistaa ja loistaa. Palttalan esittää: ”*Pienen taivaan* riemastuttava kielenkäyttö monine rekistereineen on yhtä kuvattaviensa kanssa”. Ruotsalo on ainoa kriitikko, joka kirjoittaa kielestä otsikossaan. Otsikossa lukee: ”Aistivoimaisen kielen taituruutta ja kiihkoa”. Myöhemmin Ruotsalo kirjoittaa, että ”kieli liikkuu monilla tasoilla, joita Järvelä vaihtelee ja yhdistelee sulavasti”. Ruotsalon mielestä kielen välitön aistimellisuus toistaa rytmissään tapahtuman rai-
vokkuuden.

Kansallismaiseman kielestä kriitikot kirjoittavat vain positiivisia tai neutraaleja kommentteja. Peräti puolet teoksen kriitikoista kiinnittää kieleen huomiota kri-

tiikissään. Juha Virkki esittää, että kieli on teoksen yksi erityisvahvuus. Virkin mielestä se on tiheää, persoonallista ja äkkiväärää. Koska teoksen lauseissa on maisteltavaa, hän ei suosittele pikalukemista. Antero Viinikainen kuvailee kieltä kekseliääksi, nokkelaksi, ironiseksi ja yllättäväksi. Sirpa Ylönen paljastaa nauttivansa kielestä, Kristina Carlson toteaa kielen soivan täsmällisesti ja kauniisti ja Raija Hakalan mielestä kieli vie vastustamatta mukanaan. Kaisa Kurikka esittää, että kieli ja kuvaus kulkevat käsi kädessä sävyjä tulvillaan. Minäker-tojan kieltä sekä Carlson että Hakala pitävät lakonisena, ja jälkimmäisen mielestä tyyli ei vaihdu romaanin dialogeissakaan. Virkki ja Neimala esittävät, että paikoin teoksesta löytyy sen ajankohtaa modernimpaa kieltä. Kantokorpi löytää romaanista suuria lauseita, joilla saadaan ihmisten välille eettisiä, perustavia arvoja koskevia eroja.

6.5 Mielenkiinto ja viihtyminen

Trilogian kriitikot kirjoittavat myös teosten kiinnostavuudesta tai viihtymisestä niiden ääressä. *Veden painon* kriitikoista kymmenen, *Pienen taivaan* kriitikoista yhdeksän ja *Kansallismaiseman* kriitikoista kahdeksan kirjoittaa näistä asioista. Valtaosa mielipiteistä on myönteisiä.

Veden painon kriitikoista seitsemän kirjoittaa myönteistä ja kolme negatiivisempaa mielenkiinto ja viihtyminen -diskurssia. Teosta pidetään kiinnostavana sekä uiton kuvauksen (Kantokorpi ja Palttala) että yksilön ja yhteisön kuvauksen takia (Hakala). Teos on tarinansa ansiosta mukaansa imaiseva romaani (Kurikka), jonka kiinnostavuus lisääntyy loppua kohden (Laukkanen). Neimala huomaa ajattelevansa päähenkilöiden tulevaisuutta ja teokselle jatkona Yrjö Pihlavan -trilogiaa. Pajukanta kirjoittaa lyhyesti: ”Tätä ei malta kädestään laskea, yövalvomisiksi menee – miehilläkin.”

Kolme kriitikkoa antaa kritiikkiä *Veden painolle*. Pitkästyttävyydestä kritiikkiä antavat sekä Ahlholm että Miettinen. Ahlholm arvelee että ”tukkilaisten ammattisanastoa tuntemattomalle ja ehkä muutenkin teksti on paikoin melko vaikeaa ja pitkästyttävääkin”. Myös Miettinen kritisoi uiton yksityiskohtien tarkkuutta. Hän kirjoittaa: ”Eri asia on, onko uiton kuvailu mukaansavievää vai pitkästyttävää.” Hän pohtii, onko teoksessa ”sisäistynyt kuvaus ylikuormitetun mielen häiriintymisestä” vai ”tapa käsitellä kirjallisesti kyynisyyttä”. Miettinen päättää kritiikkinsä kommenttiin: ”Jos holotna, hyinen olotila miellyttää, sen voi saada lukemalla *Veden painon*.” Miettinen tekee kritiikissään todella selväksi, ettei hän viihtynyt teoksen ääressä. Hirvosenkaan viihtyminen ei ole ongelmantonta, sillä hän kirjoittaa, että ”kuolemalla mässäily tekee kirjasta paikoin raskaan”.

Pienen taivaan kriitikoista suurin osa antaa myönteistä kritiikkiä teoksen kiinnostavuudesta tai viihtymisestä sen ääressä. Mitä kritiikot kehuvat? Ruotsalo pitää uittokohtausta aivan mahtavana, Hakala esittää, että teos on mielenkiintoista luettavaa ja Ylösen mielestä tarina imaisee mukaansa ensi sivuiltaan. Pikkupeuran mielestä ”kirja osoittautuu lukemisen edistyessä yhä herkullisemmaksi”. Virkki kirjoittaa, että lukemisen jälkeen hän on vakuuttunut siitä, että jatko-osana *Pieni taivas* oli odotuksen arvoinen. Palttala tuntuu pitävän siitä, että teoksessa on huimia kohtauksia ja hän toteaaakin, ettei turhia sivuja teoksen 560 sivussa ole. Vain Markku Soikkeli mainitsee, että hän jää odottamaan Yrjön ja Sohvin tarinalle jatkoa. Sekä Taussin että Kurikan mielestä kirjaa on luettava hitaasti. Taussin mukaan lukukokemus tulee tämän takia hieman raskaaksi. Kurikka ei suoranaisesti paljasta viihtymiseen tai mielenkiintoon liittyviä asioita. Hän kirjoittaa vain, että lukuisat yksityiskohdat ja kertojien sisäisen puheen logiikan seuraaminen vaativat lukijalta paljon. Hänestä kirja on luettava ehdot-

tomasti hitaasti. Kurikka tarkentaa: ”Sitä ei ahmita kerralla vaan pieninä paloina makustellen.”

Kansallismaisemasta tekee kriitikoiden mielestä kiinnostavan virtuoosimaisesti kirjoitetut kohtaukset (Virkki), kirjoitustapa, jossa päähenkilö on tavallinen (Tuomela), vähemmän mallikelpoinen (Neimala) tai peräti ”perinjuurin suomalaisen, niskuroivan perusjätkän kuva” (Immonen). Heinonen arvioi teoksen tarinan omaääniseksi, myönteiseksi ja askarruttavaksi. Muutama kriitikko esittää, että jokin teoksen osa on kiinnostavin: Mäkelällä Kongo-jakso ja Palttalalla koko IV osa unenomaisuudessaan. Ehrnrooth toteaa, että paras tae kirjailijan työn onnistumisesta lienee se, että hän lukijana jää trilogian jälkeen kaipaamaan lisää samanlaista luettavaa. Hakalan mielestä teos on huikeaa luettavaa. Hän arvelee, että lukukokemus on nautittavinta, kun lukija tuntee päähenkilön aiemmat vaiheet.

PÄÄTÄNTÖ

Lähdin tässä tutkimuksessa etsimään, mistä kriitikot kirjoittavat Jari Järvelän Yrjö Pihlava -trilogian kritiikeissä. Pysin löytämään diskurssianalyysin avulla kritiikeistä asiasisältöjä, jotka nousisivat ainakin kolmasosassa kritiikeistä esille. Tällaisia asiasisältöjä, joita kutsun myös diskursseiksi, löytyi aineistostani kaikkiaan kuusitoista. Jaottelin löytyneet asiasisällöt edelleen kolmeen pääluokkaan, jotka nimesin Kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsiteläiskursseiksi, Kirjalliseen kenttään sijoittamiskursseiksi ja Trilogiasta nousseiksi muiksi diskursseiksi.

Kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsiteläiskursseihin sijoitin kaikki ne asiasisällöt, joissa kriitikot kuvailivat tai analysoivat kirjaa kirjallisuuden peruskäsitteiden avulla. Tällaisia asiasisältöjä nousi tuloksiin peräti kahdeksan. Vain tähän pääluokkaan löytyi aineistosta diskursseja, joista kaikki kriitikot kirjoittivat.

Kaikki kriitikot pyrkivät määrittelemään jollakin tapaa teosten kirjallisuuslajeja, esittämään käsityksiään siitä, mistä teokset kertovat sekä ilmoittamaan niiden tapahtumapaikat. Mistä teos kertoo -diskurssi oli näistä moniäänisin ja runsain. Se paljasti samankaltaisia tulkintoja, mutta myös hyvin persoonallisia lukijoita. Myös tapahtuma-aikaa ja henkilökuvausta lähes kaikki kriitikot pyrkivät määrittelemään. Kerrontaa analysoi edelleen yli kaksi kolmasosaa kritikoista. Henkilökuvauksessa kriitikot keskittyivät kirjoittamaan päähenkilöstä tai päähenkilöistä, jotka trilogiassa ovat myös kertojia. Mielenkiintoista on, että sivuhenkilöiden analysointia trilogiassa oli vähän.

Toiseen pääluokkaan, Kirjalliseen kenttään sijoittamiskursseihin, päätyi vain kolme diskurssia. Näissä kriitikot esittivät kirjailijan aiempaa tuotantoa, arvioivat teoksia ja vertailivat teoksia muuhun kirjallisuuteen. Kirjailijan aiemman tuotannon esittäminen oli näistä yleisintä, mutta sisällöllisesti yllättävän usein sellaista, jossa puhutaan vain kirjailijan edellisestä teoksesta. Kirjailijan teosten

ja tuotannon nimeäminen laajemmin oli tässä aineistossa hyvin vähäistä. Trilogian teoksia itsessään arvotti yli puolet kriitikoista. Koko teoksen arvottaminen oli pääsääntöisesti positiivista. Kun kriitikot vertasivat teoksia muuhun kirjallisuuteen, paljastui heidän aiempien lukukokemustensa erilaisuus. Varsinkin *Veden painoa* verrattiin keskenään hyvin erilaisiin teoksiin.

Viimeiseen päälukuun, Trilogiasta nousseisiin muihin diskursseihin, päättyi toistaan hyvin poikkeavia asiasisältöjä. Kriitikot kirjoittivat näissä diskursseissa teoksen järkyttävyydestä ja hurjuudesta, historiasta, huumorista, kielestä ja teoksen mielenkiintoisuudesta tai viihtymisestä sen ääressä. Teoksen järkyttävyydestä ja hurjuudesta kriitikot kirjoittivat useimmin. Järkyttävyys ja hurjuus tulivat eniten esiin *Veden painon* ja *Pienen taivaan* kritiikeissä. Koko trilogia sijoittuu ajallisesti maamme historiaan, vuosiin 1919–1938. Mielenkiintoista on, että trilogian keskimmäisestä teoksesta kirjoitetaan eniten historiadiskurssia ja alitulosasta vähiten. Kahden ensimmäisen trilogian osan historiakommenteissa toistuvat historiakirjoituksen kehuminen tai huomautukset, kirjailijan taustatyöhön perehtyneisyys sekä teoksen linkittyminen nykyaikaan. *Kansallismaiseman* historialuonnehdinnoissa painottuvat kirjailijan tapa kirjoittaa valtavirrasta poikkeavaa historiaa sekä Kongo-kuvauksen mieleen tuoma 1930-luvun Saksa. Lähes puolet kriitikoista löysi trilogiasta huumoria. *Pienestä taivaasta* kriitikot löysivät huumoria eniten teoksen historiallisuudesta. *Veden painon* ja *Kansallismaiseman* kriitikot yhdistivät usein huumorin ja rankat tapahtumat samassa lauseessa.

Tutkimuksessa kävi ilmi, ettei trilogian keskivertokritiikkiä voi kirjoittaa edes niistä diskursseista, joista kaikki kriitikot kirjoittavat. Vaikka kriitikot kirjoittaisivatkin samoista asioista, he perustelivat niitä kovin eri tavalla ja toisaalta jättivät myös paljon mielipiteitään perustelematta. Kriitikot paljastuivat näin ollen sekä hyvin yksilöllisiksi lukijoiksi että lukukokemuksensa raportoijiksi.

Tutkimusmetodi tuntui työläydestään huolimatta hyvältä, sillä kritiikkien moniäänisyys konkretisoitui, kun samaan aihepiiriin nousseet asiat pääsivät rinnakkain. Tutkimuksen raportointi tuntui sen sijaan ongelmalliselta. Jouduin jatkuvasti miettimään siteerausten käyttöä ja niiden määrää tulosten osoittajina ja moniäänisyyden havainnollistajina. Siteerausten vaikutusta tekstin luettavuuteen oli myös jatkuvasti tarkkailtava. Tutkimuksen teossa oli paljon katkoksia, sillä tein tätä leipätyön ohessa, usein vain lomilla. Tämä saattoi olla tutkimukselle hyväksikin, sillä aineistoa luki moneen kertaan ja aina uusin silmin.

Veden painosta Kansallismaisemaan, viiden vuoden aikana, näkyy kritiikkien määrän väheneminen lehdistössä. Suuntaus on edelleen kiihtynyt *Kansallismaiseman* ilmestymisestä vuonna 2006 tähän päivään. Ensinnäkin monesta aikakauslehdessä kritiikit ovat poistuneet kokonaan. Toiseksi pitkät kritiikit ovat useassa lehdessä supistuneet parin lauseen mittaisiksi pätkäkritiikeiksi. Kolmanneksi sama kritiikki saatetaan nykyään hyvin yleisesti julkaista kolmessakin eri sanomalehdessä. Yhtä laajaa aineistoa tällaiseen opinnäytetyöhön ei olisi tämänhetkisessä sanoma- ja aikakauslehdistössä mahdollista saada. Internet on toisaalta viime vuosina lisännyt blogeissa ilmestyviä henkilökohtaisia lukupäiväkirjoja, mutta niiden mielipiteitä hyödyntävä rajaus ei kohdistuisi enää ammatilukijoihin.

Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia pitkän kritiikin ja nykyisin internetissä yleistyneen spontaanin kirjoittelun yhteneväisyyksiä ja eroja. Kritiikkiä on pidetty lajina, jonka argumentointi ja analyysi hyötyvät pituudesta ja pohdinnasta. Vertailevassa tutkimuksessa kritiikin arvoa voitaisiin punnita nykyistä tarkemmin. Onko kritiikki vanhassa lehtimuodossaan aikansa elänyt elitismiä? Toisaalta onko nykyisessä moniarvoisessa ja pirstaloituneessa maailmassa kritiikille hyväksi, että sekin pirstaloituu?

PRIMÄÄRILÄHTEET

Veden paino:

Ahlholm, Leena 2001. Henkikulta sankaruuden edellä. *Keskipohjanmaa* 18.11.2001.

Arpiainen, Leila 2001. Enemmän kuin seikkailu. *ET* lokakuu 2001.

Hakala, Raija 2001. Nuoruus on lyhytnäköistä ja kamalaa. *Pohjolan Sanomat* 1.10.2001.

Hirvonen, Pasi 2001. Tukkijoella kuin manalan virrassa. *Karjalainen* 31.10.2001.

Kantokorpi, Mervi 2001. Miinalanjoen suuri erottelu. *Helsingin Sanomat* 29.8.2001.

Kelhä, Kyösti 2001. Komeasti uitosta ja Aunuksen sodasta. *Pohjalainen* 30.11.2001.

Keynäs, Ville 2001. Vesiasiaa. *Like-Uutiset* 8.

Knuuti, Samuli 2002. Jari Järvelä, Veden paino WSOY 2001. *Image* 1.

Koskela, Lasse 2001. Tukkilaisia vaan ei romantiikkaa. *Me Naiset* 44.

Kurikka, Kaisa 2001. Ei mitään kuningasjätkiä. *Turun Sanomat* 10.9.2001.

Laukkanen, Marjo 2001. Hulluuden rajalla. *Apu* 39.

Liski, Päivi 2001. Rajoilla. *Kouvolan Sanomat* 25.10.2001.

Miettinen, Helena 2001. Lohikäärmeentappaja tukinuitossa. *Savon Sanomat* 15.11.2001.

Mäkelä, Matti 2001. Järvelän hieno romaani on nuoren miehen odysseia. *Aamulehti* 31.8.2001.

Neimala, Kaisa 2001. Vesillä valppaana. *Opettaja* 48.

Neimala, Kaisa 2001. Se tiesi minne juosta. *Suomen Kuvalehti* 47.

Pajukanta, Tarja 2002. Rusinat pullasta. *Kirjastolehti* 1.

Palttala, Aarno 2001. Kirjavuoden helmiä. *Lapin Kansa* 24.11.2001.

Papinniemi, Jarmo 2001. Ihanteet törmäävät todellisuuteen. *Etelä-Saimaa* 22.9.2001.

Puumala, Anne 2001. Tarina tukinuitosta yllättää ja järkyttää. *Ilkka* 10.11.2001.

Saurama, Matti 2001. Järvelän uittomiehet haisevat hielle. *Ilta-Sanomat* 21.11.2001.

Savikko, Jorma 2001. Painava Veden paino. *Eteenpäin* 4.10.2001.

Seppänen, Susanna 2001. Nuoruuden innolla miesten töissä. *Länsi-Savo* 19.9.2001.

Soikkeli, Markku 2001. Vihreää kultaa Karjalasta. *Satakunnan Kansa* 10.10.2001.

Säntti, Maria 2001. Jumala – erinomainen uittopäällikkö. *Nuori Voima* 6.

Taussi, Päivi 2001. Harteilla kotomaan vesi. *Kymen Sanomat* 6.9.2001.

Tolppi, Esa 2001. Uitto läpi Aunuksen. *Hämeen Sanomat* 5.10. 2001.

Vainikkala-Kejonen, Marja-Riitta 2001. Palkittuja kolmin kappalein. *Kaleva* 15.11.2001.

Pieni taivas:

Arpiainen, Leila 2004. Petsamo, toiveiden maa. *ET* 13.

Hakala, Raija 2005. Onnenonkijoita kolttien outamailla. *Pohjolan Sanomat* 27.1.2005.

Hirvonen, Pasi 2004. Timantit ovat ikuisia ja vedet vaaroja täynnä. *Karjalainen* 21.10.2004.

Kallioniemi, Eliisa 2004. Ihminen on outo. *Metsälehti* 7.

Kurikka, Kaisa 2004. Elementtinä vesi. *Turun Sanomat* 5.10.2004.

Marttila, Hannu 2004. Veden keveys. *Helsingin Sanomat* 2.10.2004.

Mäkelä, Matti 2004. Jari Järvelän Petsamo on outo Klondyke. *Aamulehti* 6.11.2004.

Neimala, Kaisa 2004. Peruuttamattomasti omalla polullaan. *Etelä-Saimaa* 9.10.2004.

Neimala, Kaisa Neimala 2004. Veden muisti. *Suomen Kuvalehti* 43.

Niklander, Hannu 2004. Levotonta liikettä Lapin perukoilla. *Etelä-Suomen Sanomat* 2.10.2004.

Palttala, Aarno 2004. Kerrassaan jylhä romaani. *Lapin Kanssa* 27.11.2004.

Pikkupeura, Risto 2005. Pieni taivas suuri maa. *Koillissanomat* 17.2.2005.

Ruotsalo, Juhani 2004. Aistivoimaisen kielen taituruutta ja kiihkoa. *Uutispäivä Demari* 10.11.2004.

Saurama, Matti 2004. Jari Järvelä kipuaa kärkijoukkoon. *Ilta-Sanomat* 13.11.2004.

Saurama, Matti 2004. Jari Järvelä: Pieni taivas (WSOY).
Ilta-Sanomat Plussa 4.12.2004.

Seppänen, Susanna 2005. Matkalla jossain pohjoisessa. *Itä-Savo* 4.1.2005.

Soikkeli, Markku 2005. Villin pohjolan vaatimattomat sankarit. *Satakunnan Kanssa* 2.1.2005.

Taussi, Päivi 2004. Vesi virtaakin eri suuntaan. *Kymen Sanomat* 25.9.2004.

Tolppi, Esa 2004. Järvelä johdattaa villiin pohjolaan. *Hämeen Sanomat* 16.11.2004.

Vainikkala-Kejonen, Marja-Riitta 2004. Petsamossa kaikki on toisin. *Kaleva* 14.10.2004.

Virkki, Juha 2004. Yrjön ja Sohvin myöhemmät vaiheet. *Kouvolan Sanomat* 3.11.2004.

Ylönen, Sirpa 2004. Petsamo herää henkiin. *Warkauden Lehti* 6.11.2004 ja *Iisalmen Sanomat* 11.11.2004.

Kansallismaisema:

Carlson, Kristina 2006. Suomen suomailla. *Suomen Kuvalehti* 43.

Ehrnrooth, Pertti 2006. Komea päätös. *Karjalainen* 15.9.2006.

Hakala, Raija 2006. Kansallismaisemat uusiksi! *Pohjolan Sanomat* 7.9.2006.

Heinonen, Jorma 2006. Karski mutta hellyttävä arkirealisti. *Keskisuomalainen* 18.9.2006.

Immonen, Väinö 2006. Kansallismaisemassa helottavat arvet. *Savon Sanomat* 10.9.2006.

Juntunen, Tuomas 2006. Kovaa kuria Kannaksella. *Parnasso* 5.

Kantokorpi, Mervi 2006. Matkakirja kulttuurin pimeään ytimeen. *Helsingin Sanomat* 3.9.2006.

Kurikka, Kaisa 2006. Kansallismaiseman toinen kuva. *Turun Sanomat* 1.9.2006.

Mäkelä, Matti 2006. Kahleissa ja myrskyissä rakennettiin Suomi. *Aamulehti* 22.10.2006.

Neimala, Kaisa 2006. Satu- ja tosisuomalainen Yrjö Pihlava. *Kymen Sanomat* 18.8.2006 ja *Etelä-Saimaa* 19.8.2006.

Palttala, Aarno 2006. Tarinan täyteläisyyttä. *Lapin Kansa* 26.11.2006.

Ruotsalo, Juhani 2006. Kolmas kuva kansakunnan nuoruudesta. *Uutispäivä Demari* 28.9.2006.

Soikkeli, Markku 2006. Kansallismaisema kuin kadotettu helvetti. *Satakunnan Kansa* 12.9.2006.

Tolppi, Esa 2006. Paljon on Suomesta kertomatta. *Hämeen Sanomat* 21.9.2006.

Tuomela, Leena 2006. Kansallismaiseman karu käänköpuoli. *Ilkka* 27.8.2006.

Viinikainen, Antero 2006. Kymppit, jätkät ja parrunpätkät. *Kaleva* 3.9.2006.

Virkki, Juha 2006. Kovan onnen Yrjö jaksaa. *Kouvolan Sanomat* 19.8.2006.

Ylönen, Sirpa 2007. Nuoren Suomen kuva. *Warkauden Lehti* 27.3.2007.

SEKUNDÄÄRILÄHTEET

Alanko, Outi 2003. Lukijasta lukemiseen, tulkinnasta elämykseen: lukijan käsite kirjallisuudentutkimuksessa. Teoksessa Outi Alanko (toim.) & Tiina Käkelä-Puumala *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. 2. painos. Tietolipas 174. Helsinki: SKS, 207–240.

Barthes, Roland 1967. Mitä kritiikki on? Teoksessa Irmeli Niemi (toim.) *Tekijät, tulkit, kokijat. Esseitä ja tutkimuksia taiteen tekemisestä, välittymisestä ja vastaanottamisesta*. Helsinki: Tammi, 117–123.

Blomstedt, Jan 1984. Kriitikko – auktoriteetti vai antiauktoriteetti. *Parnasso* 1, 49–51.

Coffey, Amanda & Atkinson, Paul 1996. *Making sense of qualitative data. Complementary research strategies*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Eagleton, Terry 1991. *Kirjallisuusteoria. Johdatus*. Suom. Raija Koli ja Mikko Lehtonen. Tampere: Vastapaino.

Eaton, Marcia Muelder 1994. *Estetiikan ydinkysymyksiä*. Jyväskylä: Gummerus.

Fairclough, Norman 1997. *Miten media puhuu*. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

Fish, Stanley 1980. *Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities*. Cambridge: Harvard University Press.

Heikkinen, Vesa 1999. *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: SKS.

Hoikkala, Tommi 1990. Teun A. van Dijkin diskurssianalyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 142–161.

Huotari, Markku 1980. Mistä ja miten kriitikot kirjoittavat. Malli kirjallisuuskritiikin sisältöjen analysoimiseen. Teoksessa Markku Huotari, Leeni Hurskainen & Yrjö Varpio *Kirjallisuuskritiikki Suomessa I. Johdatusta kirjallisuuskritiikin tutkimiseen*. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy, 8–66.

Huotari, Markku 2000. Kulttuuri lehdissä jää sivuun, elleivät kriitikot tartu haasteisiin. *Aamulehti* 4.11.2000.

Ihonen, Markku 1998. Kritiikin opettaminen ei ole mahdoton laji. *Kritiikin uutiset* 3, 4–6.

Iser, Wolfgang, 1978. *The Act of Reading. A Theory of Aesthetic Response*. Baltimore: The Johns University Press.

Jalonen, Olli 2006. *Hitaasti kudotut nopeat hetket. Kirjoittamisen assosiaatiosta 1900-luvun suomalaisessa proosassa*. Helsinki: Otava.

Jauss, Hans-Robert 1983. Kirjallisuushistoria kirjallisuustieteen haasteena. Teoksessa Maria-Liisa Nevala (toim.) *Kirjallisuudentutkimuksen menetelmiä*. Suom. Maria-Liisa Nevala. Helsinki: SKS, 197–235.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arto 2000. *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, kulttuuri ja väkivalta*. Tampere: University Press.

Jokinen, Kimmo 1988. *Arvostelijat. Suomalaiset kriitikot ja heidän työnsä*. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 12.

Kempainen 1996. Ilman kritiikkiä oltaisiin mainonnan varassa. *Kritiikin uutiset* 4, 4.

Koskela, Lasse 1998. Kriittikokoulutuksen tila ja hankala tulevaisuus. *Kritiikin uutiset* 3, 7.

Koskela, Lasse & Rojola, Lea 2000. *Lukijan ABC-kirja. Johdatus kirjallisuuden nykyteorioihin ja kirjallisuudentutkimuksen suuntauksiin*. 2. painos. Tietolipas 150. Helsinki: SKS.

Koskimaa, Raine 1998. *Seksiä, suhteita ja murha. Saksalaisia ja suomalaisia tulkintoja Rosa Liksommin kertomuksesta*. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 52.

Kovala, Urpo 1994. *Interdiskursiivisuus ja reseptio: reseptiopuheen tulkinnan ongelmista*. Tampere: Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 48.

Lehtonen, Mikko 1996. *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.

Makkonen, Anna 1995. Valokeilassa lukija. Teoksessa Mervi Kantokorpi (toim.) *Kuin avointa kirjaa. Leikkivä teksti ja sen lukija*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Oppimateriaaleja 48, 177–217.

Mukařovský, Jan 1974. *Studien zur strukturalistischen Ästhetik und Poetik*. München: Lit. als Kunst.

Niemi, Juhani 1991. *Kirjallisuus instituutiona. Johdatus sosiologiseen kirjallisuuden-tutkimukseen*. Tietolipas 122. Helsinki: SKS.

Rantanen, Päivi 1997. *Suolatut säkeet. Suomen ja suomalaisten diskursiivinen muo-toutuminen 1600-luvulta Topeliukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 690.

Remes, Liisa 2006. Diskurssianalyysin perusteet. Teoksessa Jari Metsämuuro-nen (toim.) *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Helsinki: International Methelp Ky, 288–374.

Rikama, Juha 2000. *Kaanon ja reseptio. Kirjallisuudenopetuksen ulottuvuuksia*. Hel-sinki: WSOY.

Saarinen, Kaija 1982. Reseptiotutkimuksen perusteita. Teoksessa Yrjö Varpio (toim.) *Kirjallisuuskritiikki Suomessa II*. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy, 9–49.

Salovaara, Kyösti 1979. Kritiikin harjoittamisesta. *Parnasso* 3, 170–171.

Selkokari, Antti 2010. Voiko kriittisyyttä opettaa? Teoksessa Heikki Jokinen (toim.) *Kritiikin kasvot*. Helsinki: Suomen arvostelijain liitto ry, 8–13.

- Strauss, Anselm & Corbin Juliet 1990. *Basics of qualitative research. Ground theory procedures and techniques*. Newbury Park: Sage Publications.
- Suhola, Aino, Turunen, Seppo & Varis, Markku 2005. *Journalistisen kirjoittamisen perusteet*. Helsinki: Finn Lectura.
- Suomela, Susanna 2003. Teemasta ja sen tutkimuksesta. Teoksessa Outi Alanko (toim.) & Tiina Käkelä-Puumala *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. 2. painos. Tietolipas 174. Helsinki: SKS, 141–162.
- Suoninen, Eero 1993. Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 48–74.
- Suoninen, Eero 1999. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17–36.
- Tiirakari, Leeni 1997. *Taistelevat lukumallit. Minna Canthin teosten vastaanotto*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 658.
- Vaittinen, Pirjo 1985. Peiliin on uskallettava katsoa eli suomalaisen kirjallisuuden ulkomaisesta vastaanotosta. Teoksessa Yrjö Hosiainluoma (toim.) *Lukeminen – reseptio – tulkinta*. Tampereen yliopisto. Kotimaisen kirjallisuuden julkaisuja 26, 125–137.
- Varpio, Yrjö 1982. *Käyttökirjallisuus. Kaunokirjallisuuden rajankäyntiä ja rajatapaus-ten estetiikkaa*. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy.

Vuori, Suna 2010. Kritiikki ei kuole, keskustelun voi tappaa. *Helsingin Sanomat*
4.7.2010.

LIITE 1

	Veden paino	Pieni taivas	Kansallismaisema
Aamulehti	Mäkelä, Matti	Mäkelä, Matti	Mäkelä, Matti
Apu	Laukkanen, Marjo		
ET	Arpiainen, Leila	Arpiainen, Leila	
Eteenpäin	Savikko, Jorma		
Etelä-Saimaa	Papinniemi, Jarmo	Neimala, Kaisa	Neimala, Kaisa
Etelä-Suomen Sanomat		Niklander, Hannu	
Helsingin Sanomat	Kantokorpi, Mervi	Marttila, Hannu	Kantokorpi, Mervi
Hämeen Sanomat	Tolppi, Esa	Tolppi, Esa	Tolppi, Esa
Iisalmen Sanomat		Ylönen, Sirpa	
Ilkka	Puumala, Anne		Tuomela, Leena
Ilta-Sanomat	Saurama, Matti	Saurama, Matti	
Ilta-Sanomat Plusssa		Saurama, Matti	
Image	Knuuti, Samuli		
Itä-Savo		Seppänen, Susanna	
Kaleva	Vainikkala-Kejonen, M-R	Vainikkala-Kejonen, M-R	Viinikainen, Antero
Karjalainen	Hirvonen, Pasi	Hirvonen, Pasi	Ehmrooth, Pertti
Keskipohjanmaa	Ahlholm, Leena		
Keskisuomalainen			Heinonen, Jorma
Kirjasto-lehti	Pajukanta, Tarja		
Koillissanomat		Pikkupeura, Risto	
Kouvolan Sanomat	Liski, Päivi	Virkki, Juha	Virkki, Juha
Kymen Sanomat	Taussi, Päivi	Taussi, Päivi	Neimala, Kaisa
Lapin Kansa	Palttala, Aarno	Palttala, Aarno	Palttala, Aarno
Like-Uutiset	Keynäs, Ville		
Länsi-Savo	Seppänen, Susanna		
Me Naiset	Koskela, Lasse		
Metsälehti		Kallioniemi, Eliisa	
Nuori Voima	Säntti, Maria		
Opettaja	Neimala, Kaisa		
Parnasso			Juntunen, Tuomas
Pohjalainen	Kelhä, Kyösti		
Pohjolan Sanomat	Hakala, Raija	Hakala, Raija	Hakala, Raija
Satakunnan Kansa	Soikkeli, Markku	Soikkeli, Markku	Soikkeli, Markku
Savon Sanomat	Miettinen, Helena		Immonen, Väinö
Suomen Kuvalehti	Neimala, Kaisa	Neimala, Kaisa	Carlson, Kristina
Turun Sanomat	Kurikka, Kaisa	Kurikka, Kaisa	Kurikka, Kaisa
Uutispäivä Demari		Ruotsalo, Juhani	Ruotsalo, Juhani
Warkauden Lehti		Ylönen, Sirpa	Ylönen, Sirpa

LIITE 2

VP/28	PT/22	KM/18	YHT/68	
				KIRJALLISUUDEN TUTKIMUKSEN PERUSKÄSITTE- DISKURSSIT:
28	22	18	68	KIRJALLISUUDEN LAJIN MÄÄRITTELYÄ
28	22	18	68	MISTÄ TEOS KERTOO
28	22	18	68	TAPAHTUMAPAIKKA
26	21	17	64	TAPAHTUMA-AIKA
27	21	18	66	HENKILÖKUVAUS
21	18	9	48	KERRONTA
2	9	2	13	JUONEN JA
8/10	2/10	2/3	12/23	TARINAN ANALYYSINTI/YHTEENSÄ
5	6	9	20	VERTAUSKUVAT, ALLEGORIA JA SYMBOLIT
				KIRJALLISEEN KENTTÄÄN SIOITTAMIS- DISKURSSIT:
17	22	18	57	KIRJAILIJAN AIEMMAN TUOTANNON ESITTÄMINEN
19	10	8	37	KOKO TEOKSEN ARVOTTAMINEN
		8		TRILOGIAN ARVOTTAMINEN
11	5	11	27	MUUHUN KIRJALLISUUTEEN VERTAAMINEN
				TRILOGIASTA NOUSSEET MUUT DISKURSSIT:
28	17	3	48	TEOKSEN JÄRKYTTÄVYYS JA HURJUUS
9	18	10	37	HISTORIA
14	8	11	33	HUUMORI
16	8	9	33	KIELI
10	9	8	27	MIELENKIINTO JA VIIHTYMINEN
$\frac{1}{3} \approx 9$	$\frac{1}{3} \approx 7$	$\frac{1}{3} = 6$	$\frac{1}{3} \approx 23$	